

HEADLINES

RADIO SHOW

TACKLING FASCINATING MODERN
CONTROVERSIES FROM
A HALACHIC PERSPECTIVE

with

DOVID LICHTENSTEIN

Ozempic

Shiur# 560 | May 16th 2026

לב:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

הא דאפשר לקצר¹⁶ יקצר ואם לאו פוסק. ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם¹⁷ רק השמור לך ושמור נפשך וכתוב¹⁸ ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי א"ל המתן לי עד שאפייסך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית

בספ משנה נזיקין הלכות רוצח ושמירת נפש פי"א בספ משנה

מעקה מכללן אלא אף ר' אלעאי מודה כי כלאמר רבא: היתה רה"ר גבוה מגגו וכו' צפ"ה דצ"ק (ב) ממנו ולא לתמו שאל היתה רה"ר גבוה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות: וכן כל [ג] מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה

יפה שני' השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים: ה' הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר

רלב מאירת עינים חשן משפט תבו הלכות נזקי מומן מאירת עינים

סעיף ח' יאן ועבר ב"א תשים דמים. ח"ל ד"מ נסימן מכ"ו [סעיף א'] כתב הרמב"ם צהלות אכל צפ"ד [ה"א-ג], מלות עשה מדבריהם ללות אורחים, ואמרו רז"ל [פוסט מ"ו ע"ב] כל מי שאינו מלוה כאילו שופך דמים, וכופין ללוויה כדרך שכופין לנדקא כו', עד אפילו המלוה לחבירו ד' אמות יש לו שכר הרבה, וכמה שיעור לויה שמיצ אדם זה, הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר, ואדם לחבירו עד תחום שנת, ותלמיד לרבו עד פרסה ואם היה רבו מונקת עד ג' פרסאות, עכ"ל רמב"ם. וצילקוט מהר"ש מלאחי, האידנא אין נוהגין ללוות תלמיד לרבו עד פרסה משום דזמן הזה מוטלים על כבודם, ויש ליתן עמו או עס חבירו עד השער או לכל הפחות ד' אמות, עכ"ל. וכתב הרמב"ם [שם]

צינור) המקלח וישתה ולא ישתה בלילה¹⁹ מהנהרות ומהאגמים שמה יבלע²⁰ עלוקה והוא אינו רואה. הגה וכנר כתבתי דברים אלו סימן קט"ז צו"ד וע"ש. י²¹ כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מוכיח אותו מכות מרדות²² והנהדר מהם עליו תבא ברכת טוב²³. תם.

מגן אברהם סימן שכח ס"ק ו

רופא אחד אומר צריך. אם לא רצה החולה לקבל התרופה כופין אותו, חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר א"צ שומעין לחולה ואם הרופא אומר שאותו תרופה יזיקהו שומעין לרופא [רדב"ז ח"א ס"ו כ"ה]:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שכח ס"ק ו

ו רופא. עיין מ"א. דחסידות של שטות הוא, ורחמנא אמר [דברים ד, טו] ו[נ]שמרתם [מאד] לנפשותיכם.

שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רמא

אמנם בניזקין מילתא אחריתי היא דעיקור ענין נזיקים היא גדר למ"ע ושמתם מאוד לנפשותיכם ואל תעמוד על דם ריעך וכתוב והיה עליך דמים עיי' מסכתת מועד קטן דף ה' ע"א ושיער הקדוש ברוך הוא בחכמתו שאם יתחייב התם כך והמועד כך ובור כך ורגל כך וכדומה בזה נגדר הדבר וכל אחד ישמר נזקיו ואם אנו מסופקים אם קרן מחובר די לו בשמירת תם או בשמירת מועד ספיקו להחמיר וכן כל מה שאנו מסופקים בכוונת הקרא צריכים להחמיר מספק איסורא אמנם שוב כל ספק שנולד אחר כך אם היה המעשה כך או כך או אם הלכה כפלוגי או כפלוגי בזה אזלינן לקולא לנתבע ככל ספק ממונא אף על גב דאית ביה איסורא כנ"ל. ואתי שפיר דברי הרשב"א הנ"ל בעזה"י.

קי מוגן אברהם נ"י אורח חיים תריג הלכות יום הכפורים ט"ז מוגן דוד

ו עד מתנים. לאו דוקא, אלא מעט למעלה מהם, עיין בגמרא [יומא פז, ב:] ז' בספינה. כתב (בב"ה) [בכנסת הגדולה] והגה"ט דתלמיד חכם מותר, כדאיתא פרק תולין [שבת קל"ג, ב]. ולא דק, דהתם דוקא על ידי הערמה מותר, כמו שכתוב סוף סימן של"ט [טור עמוד תקנ"ה], עיין שם בב"י [עמוד תקנ"ד ד"ה וכתב הר"ש]: ח י"ש מ"י שאוסר. והטור [עמוד תקנ"ה] כתב א"ס התירו רחילה (גמורה)

(ה) אלא עד מתנים. בגמרא [יומא] פרק יום הכיפורים איתא דף ע"ו [ע"ז] ויעברני מי מתנים מלאן שמותר לעבור עד מתנים, מלאן ואילך אמר אשר לא אוכל לעבור, ולמה כתב כאן אפילו אינו אלא עד מתנים. ואפשר ללא דק לתומרא: (ו) הרב אפור ב"ו. זה צ"ע בגמרא [יומא שס] ולא איפשטא, ופסקו להחמיר. וקשה לי הא מידי דרבנן היא, וקיימא לן בכל מקום ספיקא לקולא. ומו קשה

על זרועו מ"י והוא שלא יהיו המים רדופים דאם בן אף בחול אסור מפני הסכנה אפילו אם אינם מגיעים (ה) [י"ד] אלא ו עד מתנים:

הכל שוחטין פרק ראשון חולין י.

מפני שדרבן ע"י שרצים אגרות. ואע"ג דאדם נמי דרכו לגלות איכא למיתלי באלס טהור וצטרפים לטהר ובאלס טמא לטמא תלינן בזה רובא לטהר: ואין דרבן אבסות. הלכך רישא ליכא למיתלי צטרפים וטמאים וטהורים שכימי וחיישינן לטמאים אלמא במידי דאיסורא תלינן בזה רובא דשכימי ואף על גב דלקולא. אי נמי טעמא דהניחה מגולה ומנאה מכוסה מכוסה ומנאה מגולה הא מנאה כמו שהניחה לא טומאה איכא ולא פסולה איכא. ואי"ו ספק מים מגולין אסורין גרסינן ואע"ג דאיכא למימר אדם נכנס לשם שגילה אותה ושאר שרצים גילו אותה שאין בהן סכנה והווי להו נחשים מיעוטא תלינן בנחשים ואסירי אי נמי פשיטא ליה דהוא עצמו גילה אותה ושהה צגילי כדי שיוכל נחש לשתות מהן אמרינן לקמן דאסירי ואע"ג דמנאה כמו שהניחה ש"מ **חמירא סכנתא** מאיסורא ש"מ. ואית דילפי להא דרב אשי דחמירא **סכנתא** מאיסורא מדקתמי אס יכולה חולדה לשתות כו' פסולה ולא קתמי טמאה דניתא ליה לתנא למיתלי צטרפים דשמעינן ממילא

וישתה הא קא חזי ליה. צירושלמי^ט מתוך כחוט השערה הוא ושפיפון שמו ורשות נתנה לקרקע להבקע לפניו^י ולא נתנה רשות לכלי להבקע מפניו: **טבל** וע"ה ב"ו. הך דהכא לא שייך לאתויי צפ' כל היד (מ"ה דף טו:) וצפרק כל הגלמים (ע"ז דף מ"א:). וצפ"ק דפסחים (דף טו.) דהתם נמי פריך ואין ספק מוילא מידי ודאי דשאי הכא דלתומרא איתא ספק איסורא ומוילא מידי ודאי היתר והנך דמיימי התם לא שייך לאתויי הכא דהתם הוי משום דהוי ספק הרגיל: **עד** שיאמר ברי ליה. הכא לא מפליג בין טבל סמוך לחפיפה ללא טבל סמוך לחפיפה כדמפליג צפרק צתרא דנדה (דף טו.) דאמר רבא טבלה ועלתה וגמלאה עליה דבר חוץ אס סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחזור לתוך ולטבול ואס לאו כו' ואומר ר"ת דהכא מיירי צנמלא צנוף והתם מיירי צנמלא צראש דחפיפה לא תקן עורא אלא צראש כדאמרינן צמרוכה (צ"ק דף פ"ב) דאורייתא לעיוני דילמא מיקטר ומיקטר לא שייך אלא צראש ועוד נמי תקן

מפני שדרבן של שרצים לגלות איכא לכסות (ט) אי נמי טעמא דהניחה מגולה ובא ומצאה מכוסה מכוסה ובא ומצאה מגולה הא מצאה כמה שהניחה לא טומאה איכא ולא פסולה איכא) ואילו ספק מים מגולים אסורין ש"מ **חמירא סכנתא** מאיסורא ש"מ. תנן התם ג' משקינן אסורין משום גלוי מים ויין וחלב כמה ישהו ויהיו אסורין כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה יבכמה מקום קרוב א"ר יצחק בריה דרב יהודה כדי שיצא מתחת אוזן כל"י וישתה ישתה הא קא חזי ליה יבכמה ישתה ויחזור לחורו: איתמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה אמר רב הונא אפילו שיבר בה עצמות כל היום פסולה חיישינן שמא בעור נפגמה ורב חסדא אמר כשרה שמא^י בעצם נפגמה בשלמא רב

יורה דעה קטז מאכלי עובדי כוכבים

ה' יצריך ליוהר מלידתן מעות בפיו י'ג שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין
פ' ולא יתן [י] פס ידו תחת שחיו שמא נגע ידו במצורע או בסם רע ט' [י] ולא
יתן כבד לחם תחת השחי מפני הויעה ט' * (י) ולא יתן (י) תבשיל ד' א' ולא

ואין צו סכנה כלל, ויש מהגאונים אמרו כי לא נחש ציעקב [צמדבר כג, כג] אלא הקדמונים אמרו אלה הדברים להפחיד בני אדם שייראו מאת השם יתברך וישוּבו כדי שיצילם השם יתברך מארבע תקופות השנה, עכ"ל:

י (ה) משקים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהם י' ולא ינעוין סבין בתוך אתרוג או בתוך צנון שמא יפול אדם על חודה וימות: הגה [ט] [ט] וכן יזהר מכל דברים המציאים (י) לידי סכנה [י] כי סכנתא חמירא מאיסורא (ז) ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור [יא] (י) ולכן אסרו לילך בכל מקום סכנה כמו ה' תחת קיר נטוי [יב] (י) או יחידי כלילה [יג] (י) וכן אסרו לשתות מים מן הנהרות כלילה [יד] או להניח פיו על קלוח המים ולשתות כי דברים אלו יש בהן חשש סכנה. [טז] (י) מנהג פשוט ו' שלא לשתות מים (ד) צשעת (י) (י) התקופה וכן

בספ' משנה

המדע הלכות דעות פ"ג ד

לחם משנה

פרק רביעי

א' הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי י"י הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, צריך אדם להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המבריאים המחלימים. ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב. ולא ישתה אלא כשהוא צמא. ואל ישהה נקביו אפילו רגע אחד אלא כל זמן שצריך להשתין או להסך את רגליו יעמוד מיד:

כפיית הבעל לרפא את אשתו בתרופה שאושרה במדינות חשובות

בס"ד מרחשון תשנ"ט

לכבוד הרב ... שליט"א

הגיעה אלי אשה השוקלת 133 ק"ג, ואינה סובלת ממחלות אחרות. כל בדיקות הדם תקינות. האשה השתמשה בהרבה תכשירים שלא עזרו לה. לאחרונה יצאה לשוק בצרפת ובגרמניה, תרופה הנקראת XENICAL - 021 MG שמונעת ספיגת שומנים ע"י מניעת פירוק השומן על ה"אנזים לופאז". את התרופה לוקחים פעם ביום, אוכלים רגיל, ואפשר לרזות עד 10 ק"ג לחודש. לדברי היצרן אין תופעות לוואי, ואפשר אפילו לשלב את התרופה עם תרופות אחרות. בעלה של האשה לא מרשה לה לקבל את התרופה [למרות שהיא מקבלת אותה חינם].

שאלתי היא: האם אני יכול לתת לה את התרופה למרות התנגדות הבעל? אציין כי פרופ' ג'רסי, אנדוקרינולוג מ"הדסה" עין-כרם, ממליץ בחום שהיא תיקח את התרופה.

ה. שלומי

בירכימאי קליני

תשובה

מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א השיב שאם מדינות חשובות התירו להשתמש בתרופה זו, מותר לאשה להשתמש בה, מאחר וגם ההשמנה היא סכנה. ולכן אין מהתבונה להחמיר יותר מאשר מדינות חשובות. ואין להתחשב בהתנגדות הבעל.

נרקוטיקה לחולה מסוכן. וזאת הות דעתי על כך. לדעתי כל שתכשירי הרפואה הנתנים לחולה (הן בצורת כדורים והן בצורת זריקות) נתנים המה ע"י הרופא במטרה כדי להקל מעליו מחלתו או יסוריו הקשים, מותר לתתם לו זאת, הגם שמאידך מזיקים המה לו ועלולים גם לקרב יותר את מיתתו, בהיות ואין דרך אחרת להקל את יסוריו מעליו, וכל כגון זאת הוא גם כן בכלל נתינת הרשות שנתנה התורה לרופא לרפואת.

וחילי דדי מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם שער הסכנה, שמבאר דדבר נתינת הרשות שהצריכה התורה לתת לרופא לרפואת הוא מפני "שאינן לך ברפואות אלא סכנה מה שמרפא לזה ממית לזה", הרי לך מפורש בדברי הרמב"ן שההיתר שהצריכה התורה לתת רשות לרופא לרפואת את החולה בסממנים שנתן לו, הוא זה מפני שכל נתינת סממנים של הרופא לחולה לרפא את חליו שנגוע בו מההה באידך גם סכנה לחלק אחר מחלקי גופו, ובקבעו בודאות, בהיות גם רופא במקצועו "שאינן לך ברפואות אלא סכנה דמה שמרפא לזה ממית לזה", והיה מקום על כן לאסור זאת, על כן גילתה התורה שמ"מ מותר לרפואת בסממנים כאלה בהיות שזה ניתן וזה מועיל על כל פנים לחלצו מחליו שהחלה ניתן בו.

ואם כן דון מינה גם לכגון גידוננו בנתינת נרקוטיקה (מורפיום וכדומה), דנראה שהוא גם כן שפיר בכלל לרפואת הוא, ולו אם בא זה אך ריק כדי להשקיט את יסורי החולה בלבד, כי אין לך דבר שקשה לאדם יותר מיסורים הבאים עליו ל"ע שמעבירים אותו על דעתו ובהרבה פעמים גם על דעת קונו, ולכן כשנותנים לו דבר מה כדי להשקיט את יסוריו זהו בעצמו בקרא שנותנים לו רפואה כדי לרפאותו מיסוריו שירפו ממנו, ומותר על כן לתת לו זאת הגם שמאידך זה עלול לקרב מיתתו, כי לא ברור למה זה גורם יותר, וגם לא ברור אם המנה הזאת הניתנת לו כבר חלק לה בקירוב המיתה.

ומה גם שהמדובר בחולה כזה אשר הרופאים התיאשו מלרפא אותו ממחלתו, ומאידך יסוריו בחיי

באחוז וחצי להמתת העובר ? זאת אומרת להמתת העובר אשר בתשעים ושמונה אחוז היה נולד בריא ושלם בגופו ?

לכן נראה שאין להושי לעצת הרופאים בזה ואין לערוך בדיקת-שפיר אלא לקיים להיות תמים עם ד' ולהמשיך להתנהג כפי שנהגו אבותינו עד כה וד' לא ימנע הטוב למיחלים לחסדו, ככתוב: יהי חסדך ד' עלינו כאשר יחלנו לך.

ורק במקרה שכבר נולד אצל זוג ל"ע ילד מונגולי ומיעצים להם לערוך בהריון נוסף בדיקת-שפיר, או כאשר אשה למעלה מגיל הנ"ל נתקפת בהתקף עצבים בשמעה עצת הרופאים ונימוקם לכך (ועוד בהגומה) ואינה מוצאת מגוחה לנפשה בימים ובלילות אם לא יתירו לה לערוך הבדיקה כדי שתהא בטוחה במאה אחוז שאין כל מקרה של מונגוליזם אצל העובר על כגון זה העלתי וברירתי (בתשובתי שבס"י הקודם) להתיר את עריכת בדיקת המי שפיר, [ובקפדנות לכוון שלא תפגע חלילה בעובר], ובמקרה שהבדיקה מראה במאה אחוז כי אכן העובר נגוע במונגוליזם בררתי באיזה צורה מותרת ביצוע הפסקת ההריון, [ואם ישנה כבר אפשרות מציאותית (כפי הנראה כן מלשון מכתבי) יש לחזור לבצע את הבדיקה, וכן הפסקת ההריון במקרה הצורך, לפני תום שלשת חדשי ההריון].

מכל האמור, הנה במקרה שלכם, הרי כבר ראייתם היפוכו של דבר, שעל אף שהיתה כבר למעלה מגיל שלשים וחמש בכל זאת ילדה ב"ה ילד בריא ושלם, לכן הנכם יכולים להיות שלווים ובטוחים שבע"ה גם הולד הזה שהגה הרה בו כעת שהוא סמוך ללידה הקודמת יצא ג"כ בריא ושלם, ואין לערוך בדיקת שפיר שיש עליו חששות איסור כנ"ל, וב"ה הנכם מאמינים בני מאמינים, ודוקא בהיותכם גם מלומדים על טהרת הקודש תבינו ביותר להשליך יהבכם על ד' ולהיות שקטים ובטוחים באדון הנפלאות המטיב עמכם שיושיע אתכם שהולד יולד בע"ה בעתו בזמנו בכריות גופא ונהורא מעליא, וישמח האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה.

בידידות וביקר

נזיקין הלכות חובל ומזיק פ"ד ה

פרק חמישי

ששה עשר חבות מיקין חרצה שומרים וחמשה דברים אלו וארבע חבות השטוין שם נמשנה ור' חייא תני כ"ד וקא חשיב תשלומי כפל וכו' ואקשינן רבי אושעיא אמאי לא תני הכי ואמר'י בנמונה קא מיירי בקנסא לא קא מיירי, נראה ככאן שכל אלו הדברים ממון בפירוש. ועוד שם נזכר הסוגיא האונס והמפתה דממונה ניהו

בלא תעשה. שני' לא יוסיף להכותו. אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק ב אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי

שחין דרך צ"ח נחטו צענמן ענן ענן האמינותו בשבעה ע"כ. ודעת רבינו שהוא קנס שאין לך עדות מתקיימת בלא ראיה ובלא ידיעה ברורה מה העדות. ולא נפקא לן מידי לענין דינא: כיצד היו שני עדים וכו'. פירוש ידו רשותו. ומשנה היא בפרק כל הנשעין בשבעות (מד): כתנא קמא:

שכלו חודשי העיבור לפי חשבונם לקבוע זמן ולעשות אז זירוז, והנשים רגועות שיודעות מעיקרא זמן הלידה.

והנה גדולי הפוסקים והמקובלים מתנגדים לזה בתוקף, ומובא בשם הקדוש האריז"ל שהכותב קמיע ליולדת המקשה לילד ומזרז לידת העובר גורם לו לעתיד מיתה טרם זמן הראוי לו ועלול לגרום לו ימים רעים, שורש התנגדותם הוא שאף שנראה לנו שזמן העיבור נגמר ומוכן הולד לצאת לעולם כפי ראות עינינו, הקב"ה הוא הקובע את הזמן הראוי, ואולי לא נגמר עדיין ועלול להזיק אחרי שנים הרבה, וגם ידוע שמזל הילד תלוי בזמן שעת הלידה ועלולים לשנות לרעה, ולכן יש למנוע את זירוז הלידה אלא אם רופא טוען שיש בזה נדנוד סכנה.

אמנם נראה דהיינו לפני שהתחילו צירי לידה, אבל כשרחמה החל להפתח כמו בהתחלת לידה, אז פועלים שיצא הולד, עיין תוס' (סוטה יא:) פועה היינו לחש שלוחשים לאשה והולד יוצא כמו שעושים עכשיו באזני האשה, וכן הוא ב"בעלי התוספות" על התורה (שמות א'-ט"ו), ומשמע שכשהחל תהליך הלידה מותר לזרז, ואף שעלולים להקדים בכך את שעת הלידה לא קפדינן.

ודברים תמוהין מצאתי בשו"ת "אגרות משה" (יו"ד ח"ב סימן ע"ד) שכתב שאסור לזרז לידה שכן הקב"ה ציווה לנו להוליד והבטיח שלא יהיה בזה סכנה כלל, שהעונש בשביל חטא עץ הדעת הוא רק בייסורי לידה ולא במיתה, אבל זה דוקא בלידה רגילה, אבל כשמזרזין את הלידה מוקדם מכפי שצריך להיות על זה אין הבטחה, ומכניסה האשה עצמה לסכנה, והדברים תמוהין, שבמציאות אנו יודעים ורואים אצל אלפי נשים שעשו זירוז ולא שמענו שהסתכנו.

אותו, שישתמט מפני פחד או תרופות לא שמענו. ועיין מ"א (ס"ס קנ"ו), ומסתברא שכה"ג חייב מן הדין, אבל בכליות שמפסיד אבר המחיה אף שאינו מאבד חייו, נראה שלכו"ע אין בזה חיוב מן הדין, וכמש"נ.

ונראה, דאף אם אינו ברור בודאי שיצליח, שהרי מצוי שאין התאמה ונמצא חובל בעצמו, מ"מ אם נותן קעביד מצוה רבה, דכיון שאין הוצאת הכליה מסכנת אותו וכוונתו להציל נפש אינו נקרא חובל.

וקיצרתי כאן, ועיין בח"ג (סימן ש"ס) שדנתי שם הענין בארוכה מכל צדדיו עיי"ש.

ונשאלתי באדם נשוי, שאחיו צריך תרומת כליות, והרופאים אומרים שעדיף לקחת מקרובים, והוא מוכן לתרום, אבל אשתו מתנגדת לכך בכל תוקף, וטענתה, שמפחדת מעצם הניתוח, וכן שבעלה ישאר בעל מום, שאם יחלה בכליות מעכשיו אין לו תקנה, וגם לא ברור שההשתלה תצליח, וע"כ דורשת שימנע מלנתח.

ונראה, שאשה נשואה עולה עמו ואינה יורדת, וכיון שלדברינו אין עליו חיוב מן הדין, ורק רוצה להתחסד לקיים מצוה וזה מפריע לה, זכותה להתנגד, כיון שהתחנתה עמו בתור אדם שלם, ועליו להשפיע עליה בנעימות שאין בזה חשש סכנה עבורו והמצוה רבה, ובהסכמתה תהא שותפה עמו במצוה, ושלום יהא ביניהם.

סימן שפ"ט

זירוז לידה

נשאלתי אודות זירוז לידה שגורמים הקדמת לידה על ידי פעולות רפואיות הגורמות לצירים וליציאת העובר מוקדם, ובזמן האחרון ישנם רופאים המייעצים לנשים לאחר

פסול שמאל בכהנים ואם הוא מום בנשים ובענין תרומת כלייה

שדך, כ"ז דוקא אם נוצרו בה המומין מאליהם, אך לכתחילה ודאי שיכול למנוע ממנה את עשיית המומין.

ועי' בס' דרך שיחה (ח"א עמוד י"ט) שנשאל רבנו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שיש בחור שזקוק רח"ל להשתלט כלייה ויש לו שכן אברך שמוכן לתרום כלייה אחת עבורו בהסכמת אמו ואשתו ומה שהרב יפסוק כך יעשה והשיב רבנו זצ"ל מחוייב אינו אבל מצוה גדולה לעשות כן זו עצה הוגנת הקב"ה נתן באדם שתי כליות כי אם האחת תתקלקל תהיה את השניה, כך היא הסברא, נובס' כל משאלותיך עמוד ה' נוסף שאמר לא ראיתי כן בחז"ל אבל אני אומר כן מסברא], אבל כל זמן שאין ריעותא שכליותיו אינן תקינות יכול לתרום אחת לחבירו, ועיין שו"ת רדב"ז (חלק ג' סי' תרכ"ז).

ועי' בס' קב ונקי (ח"א סי' תקנ"ח) דאשה יכולה לעכב הבעל לתרום כליה דמונע כח גברא, ומביא מש"כ באבן עזרא (ויקרא ג ד) דלשון כליה יסודה מגזרת נכספה וגם כלתה נפשי בעבור שכח המשגל והמתאוה שרשה מהכליות ויתכן דאם חסרה כליה נחלש קצת כח התאוה, ומביא שהציע הדברים לפני מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל ואמר שאם תרומת הכליה תפגע בחיובי עונה אין הבעל רשאי להיות חסיד על חשבון אשתו ולקפח זכויותיה, כמו כן אם חסרון הכליה יפגע בפריה ורביה כגון שטוענת בעינא חוטרא לידי ומרא בקבורה אין בתרומת הכליה מדת חסידות אלא גזל, אבל כאשר מצוות עונה

בקונטרס דקדוקי מצות (אות פ"ח) מובא שלפני החופה של א' מבנותיו של רבנו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שלח רבנו להודיע להתתן שהכלה היא איטרת יד, שלא יהיה כאן מקח טעות, כיון שזה מום בכהנים כדאי' בבכורות (מ"ה ב') וכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלים בנשים כדאי' בכתובות (ע"ב ב'), ועי' ברמב"ם (ביאת מקדש פ"ט הט"ו) דפסול שמאל אינו פסול משום בעל מום, ועי' באו"ש (פ"ד מיבום הי"ז) מהרמב"ן בבכורות דפסול איטר לעבודה אינו משום מום אלא מפני שאין לו ימין, והקשה עליו דא"כ צריך גם לחלל את העבודה כדין שמאל דמחלל עבודה, והלא הנך יתר באדם דתני הוא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן שאינן מחללין את העבודה.

ובס' כאל תערג (יו"ד נישואין עמוד תרל"ג) מובא בענין אשה שהחליטה לתרום כליה עבור חולה, ואף עברה בדיקות לבדיקת ההתאמה, אך כששמע על כך בעלה התנגד לכך נחרצות ואסר על אשתו לבצע את התרומה, האם ביד הבעל לסרב לדבר כזה או לאו כל כמיניה, והשיב רבנו מרן הגר"א"ל שטינמן זצ"ל, דכיון ששתי כליות נבראו באדם אשה שחסרה לה כליה הרי היא כמחוסרת אבר, ובגמ' בקידושין מבואר דקידש את האשה ונמצאו בה מומין הרי זה מקח טעות והקידושין בטלים, ולכך פשוט שיש בכח הבעל לעכב את אשתו מלתרום את כלייתה, ואף שהדין הוא דאם נמצאו בה מומין לאחר הנישואין אמרינן ליה נסתחפה

לגודל חשיבות אבר זה שיהיה לו חליפין אם יחלה בא' מהם והתורם מסכן עצמו בידים אם יחלה בנותר. נאמר לו שזה המאמר היחיד שכתב בעניני פיקו"נ, ואמר שהציע הדברים לפני מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל וגער בו ורצה לזורקו מכל המדרגות כי סבר שזה נחשב פיקו"נ עומד לפניו, ואמר שמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל אמר שהוא אינו מעודד לכך, והגר"ש א שטרן שליט"א הביא מה שהשיב לו שאנו נמנעים להורות לתרום אברים ממת אף כשיש חולי כליות וריאות עומדים לפנינו מחשש שאם ינהג הדבר חובה יעשו הרופאים כבתוך שלהם ויפקירו כל איברי המת ע"י בשביבי הלוי סי' קל"ד ושבת הלוי ח"י סי' ר"ח].

ומביא בהערות (שם) שמעתי מתלמידיו של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאמר להם כמה פעמים בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכהן נעשה בעל מום, ועיין עוד בחוט שני שבת (ח"ד עמוד קע"ד) בענין השתלת אברים ותרומת דם, ועי' בס' וישמע משה (ענינים שונים ח"ד סי' רפ"ח) לענין כהן אם מותר לו לתרום כליה שעושה מום בעצמו, ומביא שהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אמר דאף אם היתה נטילת הכליה עושה את הכהן בעל מום היה מותר לכהן לעשות מום בעצמו לצורך הצלת חיי חבירו דאין לך דבר בתורה שאינו נדחה מפני פיקוח נפש מלבד ג' עבירות ואין לומר שאפשר להיעשות תרומת הכליה ע"י אחר שאינו כהן שהרי כ"כ דבר קשה שימצא תורם מתאים בכל הנתונים לחולה ושגם יסכים לתרום כליה עד שכשמוצאים תורם כזה והחולה נמצא בסכנת חיים אם לא יקבל את הכליה בודאי חשיב פיקוח נפש ממש ומותר לתורם לעבור על כל האיסורים שבתורה כדי לתרום את

ופריה ורביה לא יפגעו אין די משקל בהתנגדות האשה מול הערך העליון של הצלת נפש כי כל אדם חייב להציל את חברו המסוכן למרות הסבל שהוא עלול לסבול, ולשיטת הירושלמי חייב כל אדם להיכנס אף לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית.

וכתב בס' חשוקי חמד (ברכות ס"א א') שאדם שמוכן לתרום כליה י"ל שיתרום הימנית דאי' שם במסכת ברכות שתי כליות יש באדם אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה ומסתברא הטובה לימינו ורעה לשמאלו, ולכן בענייננו יתכן שעדיף שיתרום את הכליה השמאלית.

ובקונטרס עזרת אליעזר ברכות (שם עמוד נ"ז) שאל ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם למנוע סכנת אבר של כליה אחת זה נחשב לסכנת אבר שהרי יכול להתקיים בכליה השנייה, עד שמצינו שיש תורמים את הכליה להצלת אחרים, והשיבו נחשב, ובהערות שם דן בכמה עניני תרומת אבר, ומביא ששאל מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל האם כהן יכול לתרום כליה להצלת נפשות או שנעשה בעל מום והשיב עד שאתה שואל על כהן תשאל על ישראל אם מותר לו לתרום כי לכאורה אחרי שהקב"ה נתן לכל אדם ב' כליות אסור לו לתרום נאולי הוא בכלל חובל שאסור אפי' בב"נ עי' פנים יפות עה"ת פ' לך לך י"ז א' מרש"י שם ט' א' ושמעתי מהגר"י שוורץ שליט"א בעמח"ס חליצה כהלכתה שאמר לו הגר"ש דבילצקי זצ"ל שכתב מאמר בענין זה, ולדעתו אסור גמור לתרום כליה, ומה שנתן הקב"ה ב' כליות הוא

יין שייך ליהודים ולכופרים.

ובענין אשה הרוצה לתרום כליה ובעלה מעכב על ידה, ציין רבינו לדברי האגרות משה (אבה"ע ח"א סי' נ"ט) דאשה מחויבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד עליו וה"ה לכאן, ולכן אין לה לתרום כליה בניגוד לרצון בעלה. ואם האישה רוצה לתרום כליה ואשתו מעכבת על ידו, ציין רבינו לדברי התשובות והנהגות (ח"ה סי' שפ"ח הובא לעיל) שכתב דכיון שאין חיוב על אדם לתרום והרי הדין הוא שאשתו עולה עמו ואינו יורדת עמו והיא נשאת לו בתורת אדם שלם וזה מפריע לה, יכולה לעכב על ידו מלתרום. וכ"ז בתרומת עצם מוח, אבל בתרומת דם כתב שם

סימן נפ

בניסת אשה אחת ממקום שנוהגות
הנשים לגלח שערותיהן לאחר ממקום
שאינן נוהגות לגלח והבעל מקפיד
שלא תגלח

י"ט סיון תשי"ז.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוה"ר מנחם
צבי אייכענשטיין שליט"א.

בדבר מנהג איזה מקומות שהנשים הנשואות מגלחות
שערותיהן שניסת אחת מבנותיהן לאחר
מהמקומות שאינן הנשים מגלחות שערותיהן אלא מכסות
איתן כדין והבעל אינו רוצה שתגלח אם רשאה היא
שלא לגלח כמנהג מקום הבעל או שמחוייבת לגלח
כמנהג מקומה.

הנה ודאי אם הנידון הוא במקומות ממש הוא
דין מפורש שאם אין דעתו לחזור נוהג אף לקולא
כמנהג המקום שבא לשם כדאיתא בחולין דף י"ח
שר"ז אכל מוגרמת דרב ושמאל משום שאין דעתו
לחזור היה כדמסיק ר' אשי. ואף שהתוס' שם בתירוץ
ב' סברי דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין עליו חומרי
שני המקומות אף באין דעתו לחזור, הנה רוב הפוסקים
לא סברי כן דהרא"ש בפסחים דף נ"א וכן הר"ן שם
פסקו שבאין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג
המקום שבא לשם וכן פסק הטור או"ח סי' תס"ח
והמג"א כתב שם בסק"ט שגם המחבר והרמב"ם
סוברין כן. ואף הש"ך ביו"ד סי' רי"ד סק"ח מסיק
לענין דינא כסברת הרא"ש וסיעתו דיש לו לעשות
כמנהג המקום שדעתו להשתקע אף לקולא ואף
להרמב"ם והמחבר שסובר הש"ך שסברי דאף באין
דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא הא מסיק
מצד הסתירה דהמחבר ביו"ד שם ובאו"ח סי' תקע"ד,
שרק באין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם מחמיר
המחבר בסי' תס"ח אף שאין דעתו לחזור אבל בדעתו
להשתקע במקום שהלך מודה גם המחבר להרא"ש
עיי"ש וטעמו בארתי באורך בחדושי. ולכן ברור שיש
להורות כן למעשה. וכן איתא במג"א סי' ע"ה סק"ד
מתשובת הר"מ אלשקר לענין השערות של נשים
שרגילין לצאת מחוץ לצמתן שיש בזה ג"כ חלוק
מקומות שאותן נשים הבאות מארצות שאין דרכן
לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרות לגלותן אם אין
דעתן לחזור. ולכן כ"ש לענין גלוח השערות שהבאות
ממקום שנוהגות לגלח למקום שאינן נוהגות לגלח אין
צריכות לגלח וסבורני שלא היה כתר"ה מסתפק כלל.

לובשת לחשיבות, אכל אין קוונתו שלובשתו לכיפה
גם בביתה בשביל איסור פרישת ראש דודאי גם
להרמב"ם מותרת אף שאוסר בחצר להב"ח. ולכן
מה שאוסר החת"ס גם בחדרה לא מצינו ואדרבה
משמע שכו"ע מתירין, והט"ז מתיר לכו"ע אף בחצר
יחידי אף בלא קלתה ומטפחת עיי"ש בסק"ה וכן
סובר הפרישה, ואף הד"מ אות ד' סובר כן והוא פי'
שהלא תצא שכתב הטור אינו למידק שיש איסור אלא
משום שצניעות מיהא הוי אפילו בבית כהא דקמחית
עיי"ש. ולכן שיטת החת"ס בזה הוא דבר תמוה.

ולכן לדינא אף שמן הראוי שיחמירו הנשים
לכסות כדסובר החת"ס הואיל ויצא מפומיה דגאון
גדול כמותו בין בדין הראשון בין בדין השני, ובדין
השני הא איכא גם מעלה דצניעות דקמחית שכתב
הד"מ, אבל פשוט שאלו הרוצות להקל בשני הדינים
אין להחשיבן לעוברות על דח יהודית ח"ו, ואין
להמנע אפילו לת"ח ויר"ש מלישא אשה כזו אם היא
יראת שמים ומדקדקת במצות ובעלת מדות. אבל הוא
רק ערך ב' אצבעות בגובה שהפנים הוא ערך אורך
ב' טפחים ויהיה בצרופ פחות מטפח ויותר אסורה.

וענין חצות היום נכון כדבארתי שהחצות הוא
כשהחמה היא באמצע דרום אבל אין החצאין שמהנץ
עד החצות שהוא באמצע דרום והחצי שמאמצע דרום
עד השקיעה שוין אלא איזה ימים בשנה אבל רוב
השנה יש שחצי הראשון גדול ויש שחצי האחרון
גדול, כגון היום שהביא כתר"ה מעשרים לאפריל
שהנץ היה עשרה מינוט אחר חמש והשקיעה ארבעים
מינוט אחר שש נמצא שחצי הראשון היה גדול
בעשרה מינוט. ויום שני ביאנואר שהנץ היה עשרים
מינוט אחר שבע והשקיעה היתה ארבעים מינוט
אחר ארבע נמצא שהיו החצאין שוין. ויום כ"א
ביאנואר שהנץ היה ט"ו מינוט אחר שבע ושקיעה
בשעה חמש נמצא שחצי השני היה גדול בט"ו מינוט.
ונוגע לדינא שלענין דינים שבחצי הראשון שהוא
לק"ש ותפלה נידון לפי החצי הראשון, ולענין דיני
חצי השני שהוא לחשיבות פלג המנחה ואכילה בערבי
שבתות וי"ט נידון לפי החצי השני.

ידידו מוקירו,

משה פיינשטיין

לבלל ומאיי לאיי נותנין לעולם חומרי ב' המקומות אף באין דעתו לחזור יודו באשה אצל בעלה דטעמם הוא שכיון שאין חלוק כ"כ בין המקומות דתרווייהו הם בבבל או באיי אין החלטתו לחזור או שלא לחזור ברורה אבל אשה אצל בעלה שמדינא היא ברשות הבעל ואין תלוי כלל בדעתה אלא שמוכרחת מדינא להשתקע אצל בעלה ולא לחזור יש לה דין אין דעתה לחזור אף שתרווייהו המקומות הם בבבל או באיי. וכבר הוריתי כן בספרדית שניסת לאשכנזי ובאשכנזית שניסת לספרדי שהוא דבר מצוי בכאן שצריכה האשה לנהוג כמנהגי בעלה.

ולכן גם בעובדא זו כיון שניסת לבעל שמנהג מקומו הוא שאין הנשים מגלחות שערותיהן רשאה לנהוג כמנהגי מקום בעלה שלא לגלח. וממילא אם הבעל מקפיד ואינו רוצה שתגלח אסור לה לגלח דמחוייבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד. ומפורש בנזיר דף כ"ח שדרך אנשים להקפיד שלא יגלחו הנשים את שערותיהן ולרבי הוא מדברים שבינו לבינה שיכול להפר אף כשיש מזה הפסד קדשים ואף שהוא רק פעם אחת. ומסתבר שגם רבנן לא פליגי עליה דרבי אלא בגלוח פעם אחת ובשביל הפסד קדשים דאין לבעל להקפיד באופן זה בפאה נכרית אבל בנשבעה לגלח שליכא הפסד קדשים וכ"ש בנשבעה לגלח הרבה זמן גם לדידהו הוא מדברים שבינו לבינה שיכול להפר, דלא מסתבר שיפלוגו בפלוגתא רחוקה שיאמרו שא"צ הבעל להקפיד על זה כלל. וגם הא חייבה תורה ביפת תאר שתגלח את ראשה ומפורש ביבמות דף מ"ח שהוא לנוולה וכתב הרמב"ן בפירושו לחומש ותגלח את ראשה שהוא ניוול גדול, וא"כ ודאי שרשות הבעל להקפיד ע"ז והיא מחוייבת לעשות רצונו שלא תתגנה עליו וכשנשבעה לגלח שמתגנית עליו הוא ודאי מדברים שבינו לבינה שיכול להפר גם לרבנן, דלא מצינו שתהא היפת תאר אסורה בפאה נכרית אלא ודאי דגם בזה נחשב ניוול. ולכן מוכרחין לומר דרק לפעם אחת ובשביל הפסד קדשים פליגי רבנן שאין לו להקפיד כשתלכש פאה נכרית אבל בנשבעה לגלח ובפרט לזמן רב גם הם יודו שיכול להפר. וממילא אסור לה לגלח כשהבעל מקפיד.

ואין להחשיב את הבעל שאינו רוצה שתגלח לאדם קל שאינו רוצה בגדרים וסויגים כיון שמצינו שגם חז"ל הקפידו על זה. וגם הא איכא גדר וסויג גם לאידך גיסא כדי שלא תתגנה עליו ולא ליתן עיניו באשה אחרת שחשו ע"ז חסידי עולם כהא דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל בתענית דף כ"ג

אך כל הספק הוא משום דבמדינתנו דאמעריקא שנקבצו לכאן מכל המדינות וכל אחד נוהג כפי המקום שבא משם ולא נקבע בכאן איזה מנהג קבוע. ואין בזה משום לא תתגודדו מטעם דאיתא במג"א סי' תצ"ג סק"ו בשם קצור פסקי הרא"ש ספ"א דיבמות דדבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפילו נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עיי"ש. ואף שכתב שם המג"א דהוא דוקא במנהג הדומה למגילה שגם בני הכרכים סוברים שבני הכפרים מחוייבין לקרות קודם והוא כגון מה שבפולין נוהגין להתענות ולומר סליחות בעשרים בסיון ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד מותרין כל אחד לעשות כמנהגו ואין בזה משום לא תתגודדו. אין כוונתו לומר שבמנהג לאסור איזה דבר יהיה לא תתגודדו. דהא מסיק אבל בדבר שמחולקין בדינא כגון שאלו אוכלין חלב ריינס ואלו אין אוכלין אם נתקבצו למקום אחד צריכין לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו. משמע דוקא דמחולקין בדין שלהנוהגין איסור סוברין דאסור לכו"ע והנוהגין היתר סוברין דמותר לכו"ע איכא לא תתגודדו אף בבאים משני מקומות אבל במנהג בעלמא כהא שלא לאכול מיני קטנית בפסח שאנשי ספרד נוהגין היתר שאף הנוהגין איסור יודעין דלא לו שאין נוהגין הוא היתר גמור דמי זה למנהג תענית כ' סיון שאמר שאין בזה משום לא תתגודדו כבאין משני מקומות. (וצע"ק על המג"א שלא נקט בפירוש בדין מנהגים כאלו שהן מצוין יותר בחלוקי המקומות איך דינם ונקט רק דין שני הקצוות שביותר אין דומין זה לזה ועל מנהגים אלו שהן הרוב סמך על דעתנו לאיזה דבר לדמות). אך אף אם נימא דדמי זה למנהג מחלוקת בדין נמי אין בכאן משום לא תתגודדו משום דהם כשני ב"ד בעיר אחת. עכ"פ כיון שאיכא כאן ב' מנהגי המקומות נעשה ספק אם אף באיש ואשתו שהם משני מקומות ישאר כל אחד לפי מנהג מקומו.

אבל פשוט לע"ד דאשה נחשבת ברשות בעלה ונמצא שיצאה ממש ממקום מנהגה ואין דעתה לחזור. דהא מוכרחת מחוייבי אשה לבעלה להיות דוקא בביתו ובמקום שרוצה הבעל לדור. ובכל מקום בגמ' נחשבת האשה נכנסה לרשות הבעל ולא שהאיש נכנס לרשות האשה ומפורש בתוס' ריש כתובות שהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה עיי"ש ולכן ברור שא"צ לנהוג כמנהגי מקומה שיצתה משם אלא צריכה לנהוג כמנהג מקום בעלה בין לחומרא בין לקולא. ומסתבר שאף לתירוץ ב' דתוס' חולין דמבבל

הלכות ברכת המזון סימן קפד

א נמחבר ס"ו. הכוונה נרין שיהא צו כשני שלישי בילה בימות של זמניו עם קליפתה נרין"א דנרין בילה שלמה בלא קליפתה ובינה בימות שלטו משקלה מ"ה-נ"ג גרס (נפוח). ומכל מקום אפילו אכל פת רק כמו כוזה הרגיל בזמניו, נרין להוסיף ולאכול עד שיהא כשיעור הנ"ל, ולברך ברכה מ"ו. סיכום עפ"י שש"ח כ"א כ"ד.

באר היטב

מי שרצה לפטור שתי אכילות או שמיות ברכה א' ושהה כדי שיחטבל נרין לחזור ולברך ברכה ראשונה מ"א ע"ש [ונכס' אבן העזר חולק עליו ע"ש והיד אהרן הביא בשם הרופאים ששיעור עיכול בינוני הוא שש שעות וכן הכריח בהלק"ט ח"א סי' קמ"ה וכ"כ מהר"ם לזוואנו עי' בספר מלח שמורים]: (ט) פירות. אעפ"י שיש לו תאווה לשאר פירות ט"ו ומ"א בשם ז"ח כתב שאינו תאב לשום פרי: (י) בכזית. היינו מדרבנן אבל מדאורייתא צדי דוקא שאכל ושבע ממנו:

והוא שעה וחומש. וכתב המ"א נ"ל דהאי עיכול תחלת עיכול הוא דסוף עיכול הוא עכ"פ ו' שעות. ובסעודות גדולות לפעמים יושבים ד' או ה' שעות קודם שמצרכין ואינו נכון ונ"ל כיון שפוסקין בשמיה ובפרפראות כלא נחטבל דמי. ז"ע מי שאכל מעט ולא שבע ממנו היאך ישער דהא מתחלה ג"כ היה רעב ונ"ל דמשער אם הוא רעב כ"כ כמו שהיה קודם שאכל והואיל ואין לנו בקיאיין לשער זה לכן יאכל מעט קודם ברכת המזון ואם הסיח דעתו יברך המוציא תחלה.

משנה ברורה

האכילה והפסיד בהמ"ו ואם רוצה לאכול עמה מחדש דעת המ"א שיחזור ויברך המוציא אפילו לא הסיח דעתו עדיין לכיון שנתעכל המזון הפסיד גם ברכה הראשונה (ית) אבל הרצה אחרונים פליגי עליה וסביר דברכה הראשונה לא הפסיד כל שלא הסיח דעתו בינתיים: (יח) מחמת אותה אכילה. נראה שצ"ל לאפוקי אם הוא משער שצאוה האכילה לצדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב ובעוד איזה משך אכל עוד משארי מיני מזונות ומחמת אלו הדברים אינו רעב ואח"כ נזכר שלא בירך בהמ"ו אחר אכילה הראשונה לא יכול לברך עוד בהמ"ו שכבר בטל אותה האכילה. ד"א שאחר שגמר אכילתו הראשונה הסיח דעתו מלאכול עוד אבל אם היה הכל במשך סעודה אחת כגון מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבין כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילה פת שאכלו בתחלה (יט) אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיטנין ושוחין הכל סעודה אחת היא וכלא נתעכל מזון הראשון דמי: (יט) לאותם פירות. לאו דוקא אלא שאינו תאב (כ) לשום פירות הוא סימן שלא נתעכל עדיין במעיו: (כ) אם אינו יודע וכו'. וכ"ז כשאכל כל זכרו מהלחם או מהפירות אבל אם אכל מעט וחפץ לאכול עוד אלא שלא היה לו יותר מזה בזה קשה מאד לשער השיעור דכל זמן שאינו רעב כיון שתיכף היה לו ג"כ תאווה אלא שלא היה לו (כא) כתבו הרבה אחרונים דמשערין בזה עד כדי הילוך ד' מילין [שהוא ע"כ מיוטן] ועד כדי שיעור זה מחויב לברך שדוא"ל לא נתעכל אפילו אכילה מועטת בשיעור מועט כזה (כב) ויש מן האחרונים שמצדדים דאם אכל אכילה מועטת ושהה קודם שברך בהמ"ו ואינו יודע לשער אם נתעכל המזון אף שהוא בתוך שיעור ד' מילין יאכל עכ"פ עוד כוזה פת ואח"כ יברך בהמ"ו ועל אותו פת שאוכל א"ש לברך המוציא מחדש אם לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ומ"מ אם אין לו פת יש לסמוך אסבירא ראשונה ולברך בהמ"ו עד שיעור ד' מילין וכנ"ל ועיין בצ"אור הלכה: ו (כא) לברך עליה בהמ"ו וכו'. ואע"ג דברכה ראשונה נרין לברך אפילו על כל שהוא (כג) התם משום דאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה: (כב) בכזית: היינו (כד) מדרבנן אבל מדאורייתא אינו חייב לברך בהמ"ו כ"א כשאכל דוקא שיעור שביעה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ושיעור שביעה משמע מספר החיטוב

ביאור הלכה

דחזור לראש. ואפילו אם שהה באמצע ברכה כדי לגמור כולה מחמת אונס ג"כ אפשר לחזור רק לתחלת ברכה ששהה בה אחרי דמיה פוסקים לא ס"ל כהרא"ש דכולה ג' ברכות חשובות כאחת וגם אפשר דאין מעבדות זו את זו כדעת אבן העזר שם א"כ ממילא אין לו לחזור רק לתחלת אותה ברכה וכמו שפסקו שם בסיומן ס"ה צה"ל לענין ברכת ק"ש וז"ע: * אם אינו יודע. עיין בהמ"ו לענין אכילה מועטת מש"כ דיש לסמוך אסבירא ראשונה והטעם משום דיש הרבה פוסקים המחייבים בשיעור זה עיין בה"ר ובמגן גבורים ובספר תפארת ישראל ועיין ד"מ שגם הוא העמיק בשיעור ד' מילין ולענ"ד היה נראה עוד יותר דאפילו לפוסקים ראשונים שהשמיטו שיעור ד' מילין והעמיקו שיעור ד' יוחסין דכל זמן שהוא רעב ומשום דמשמע להו ד' יוחסין פליג אשיעור ד' מילין אעפ"כ מורו בשיעור ד' מילין דעד שיעור זה נדאי לא נתעכל המזון ושיעור דכל זמן שהוא רעב הוא שיעור יותר מאוחר מד' מילין וכן מסביר לומר שהרי לענין אכילה מרובה נתן ר' יוחסין שיעור יותר גדול משיעור דר"ל דאינו רק עד שהוא נמא וא"כ טפי ניחא לומר דגם באכילה מועטת שיעור דר"ל גדול משיעור דר"ל ושפיר איכא למימר דאע"ג דלא אכל אלא אכילה מועטת מ"מ עד שיחטיל להתעכל במעיו מה שאכל ויחזור להיות רעב כבתחלה השיעור יותר גדול מד' מילין דאינו כ"א שעה וחומש וא"כ לפ"י באשר קשה לנו לשער שיעור ד' יוחסין באכילה מועטת יש לסמוך בריות עכ"פ על שיעור דר"ל שהוא פחות מזה ולברך ואף שצמג"א משמע דשיעור דר"ל נפיש לענ"ד נראה כמו שכתבתי ועכ"פ יוכל לסמוך ע"ו אחרי שהרבה פוסקים אחרונים העמיקו שיעור ד' מילין להלכה: * בכזית. עיין בהמ"ו והוא מנג"א וכן הוא דעת השו"ע צה"ל בסיומן קפ"ו ס"ב וסיומן קל"ז ס"ד ונאמת כן דעת רוב הפוסקים עיין ברש"י ברכות כ' ע"ב ש"כ וכ"כ עוד בדף מ"ח ע"ש וכן דעת צה"ג מובא שם ברש"י וכן דעת ר"מ כמו שכתב בספר יראים וכן דעת ר"י בעל החוספות וכן כתבו בעלי החוספות שם בברכות ובכמה דוכתי וכן דעת רמב"ם וסמ"ג וכן דעת הרא"ש וכן דעת בעל המאור שם בסוגיא דף כ' ע"ש וכן ג"כ דעת בעל האשכול וכן דעת ר' ישעיה מוצא בשב"ל [והוא"ר כתב שדעת החיטוב והר"י והר"י דמן התורה סגי בצביעה ע"ש והנה המעיין בדברי החיטוב יראה שלא הכריע כלל כן לדעתו רק כתב דיש מרבותיו שדעתם כן ואדרבה בראש הסיומן כתב דדוקא שביעה מגורה והביא מיימרא דרב עירא דמוכח מינה דכוותי וכתבתי אינם כ"א מדרבנן בעלמא גם אחר שהביא דעת יש מרבותיו כתב אכ"כ שהיפך שלישי הגר"א מדברי הראשונים כ"ו שלא שבע במזון לא יתחייב לחזור ולברך מספק ע"ש הרי ללא בירא דעתו צענין זה ואדרבה נוטה דעתו קלה להיפך ופש לן רק דעת הר"י והר"ו ונאמת כ' עיקר שיטה זו לחלק בין כוזה

שער הציור

ושארי אחרונים ונא"ר כתב דמחיטוב משמע דאפילו רק אכל כביצה חייב מדאורייתא ונאמת לא כתב החיטוב זה רק להסביר כן אבל הוא לא פסק מידי בזה ע"ש וכמו שכתבנו בזה צה"ל. והנה יש איזה אחרונים שמנגמרים על עיקר דיעו דמ"א דאפשר כיון דעלם הברכה הוא דאורייתא החמירו חכמים בספיקו אפילו בשיעור דרבנן [עיין ז"ל"ח ברכות כ' ובגדי ישע] אבל דברי החיטוב סי' ת"ל הו' תיובתיהו: (ית) אבן העזר ודה"ח ומגן גבורים: (יט) מ"א בסוף סק"ט והפמ"ג אסביר לן דברי המ"א צננים אחרים ולענ"ד הטעם כמו שכתבתי: (כ) רוב אחרונים: (כא) ט"ו וא"ר בשם כמה פוסקים ומגן גבורים ותפארת ישראל וגם ד"מ העמיק שיעור זה: (כב) מ"א ודה"ח ומ"א: (כג) נזכר בפוסקים צ"מ: (כד) עיין צה"ל:

ואפילו חלה אע"פ שהיא נפוחה יותר מלחם, מ"מ כל שהוא נורת כל הפת, כן משתערת כמו שהיא, זולת אם יש חלל שאינו רגיל, וצמחה [חמץ] שמצוי למעלה כאלו נפיחות, נריך להוריד מן החשבון, אפילו כשהם עדיין שלמים ולא התפוצצו.
 בשישוברין מנה לשנים, והחללים עכשיו פתוחין מן הצד, מ"מ מצטרפים לכזית, דמ"מ כן הוא נורת הפת.

שיעור עיבול והיפח הדעת בשתיה

לענין שתיה, נראה דצסתמא יש לנקוט דצתוך שיעור ד' מיל לא נתעכל עדיין, אם לא כאשר נראה חיזה סיבה שנתעכל קודם, כגון צחום וכיוצ"ב, דאי לאו הכי יקשה על עיקר שיעור דרבי יוחנן שהוא תלוי ברעב או צמא מחמת אכילתו. שתיה וגמר לשמות ויודע שאחר חיזה זמן ירצה לשמות עוד, מ"מ יצרך ברכה אחרונה, ואחר כך כששומה שוב יצרך שוב ברכה ראשונה, דהא בקיץ צימים החמים יודעים כל הזמן שבחיזה זמן אחר כך ירצה שוב לשמות, אלא כיון שסיים לשמות ומתעסק בדברים אחרים ולא עסק בשתיה וכן לא עסק בדברים המצמיאים, הוי היסח הדעת, ואף אם לא צריך ברכה אחרונה נריך לצרך שוב ברכה ראשונה.

אמנם אם עסקים עדיין בשתיה, או עסקו בדברים המצמיאים, אין זה היסח הדעת משתייתו הראשונה, והדבר מצוי אצל אשה המניקה את בנה שיודעת שתצמח שוב למים. וכן לאלו העומדים ליד התנור באפיית המצות שיוודעים למשל שצריכים לשמות כל כמה דקות, יש בכגון אלו מצבים שצריך לשמות כל הזמן, ולא מקרי שסיים לשמות.

ובן הדבר מצוי אצל בחורים הרוקדים

אוצר החכמה

32349

בשמחת חתן וכלה ויודעים שיצמחו, לא הוי היסח הדעת.

אבל והקיא

אבל והקיא, עיין באחרונים שדנו בזה. ולמעשה אם עדיין אינו רעב, כנראה שלא הקיא הכל, ועדיין השפעת האכילה עליו ויוכל עדיין לצרך ברכת המזון. ונראה דצדרך כלל נשאר קצת מאכילתו צמעי אף אחר שמקיא, ויצרך, דמצרכים על הנאת גרונו. אמנם אם נראה שלא נשאר כלום, דלא נהנה, אין נריך לצרך.

שיעור ברכה אחרונה על לבן, גלידה

האובל "לבן" אם הוא קרוש ואינו נוזלי שיעורו בכזית לצרכה אחרונה אם אוכלו צדדי אכילת פרס, ואם מערבו וטורפו עד שנעשה משקה דינו כמשקה אף אם אוכלו צכפית ושיעורו רביעית כדי שחית רביעית.

ובן הדין בגלידה שכל זמן שלא נימוחה שיעורה בכזית ואם נימוחה ברביעית.

ברכה לחולה על כל פחות

מכשיעור

חולה שיש בו סכנה, שאוכל ציוס הכיפורים פחות פחות מכשיעור, נראה דאינו נריך לצרך ברכה ראשונה כל פעם על מה שאוכל פחות מכשיעור, דאינו נחשב להיסח הדעת כיון שבאמת היה אוכל כשיעור שלם כל מה שנצרך לו לאכול אלא שממתין מלאכול מפני הדין שאסור לאכול ציוס הכיפורים, ואין זה מיקרי היסח הדעת אע"ג שאסור לו לאכול עכשיו יותר.

אמנם אם מפסיק יותר מהשיעור הנצרך לו, הרי זה תלוי בהיסח הדעת.

הלכות ברכת המזון סימן קפה

צ באר הגולה קיצור חזו"א

קפה לברך בהמ"ז בקול רם ויתר פרטים בברכת המזון. וכו' ה' סעיפים:

א סוטה ל"ב
ב ברכות ט"ו
ג לפי ש"י ופ"י ר'
ד כל ה' טור
ה' שם ירושלמי פ"ק
ו' דמיוני ו' עינין
ז ס"ק

א כה"ל ד"ה
בכיות ז"ל הדעת
נוטה כמ"ש כ"כ
הפמ"ג, דאינו חייב
בכה"מ עד שישאל
שיעור שציעה (של
כל אדם) או שיעור
שציעמו (בחולה,
זקן, או שאכל
מקודם, או שדרכו
לאכול כדי מחיתו)
בסעודה אחת
(לאפוקי מהיכא
שאל פה וברך
בכמה"מ ואח"כ
אכל שוב מעט פת
ועי"ז שצטע), שהפת
יהי צה העיקר
(לאפוקי מהיכא
שאל שארי דברים
וקיים שציעמו ע"י
אכילת כוית פת).
ל"ד ד'.

א * ברכת המזון נאמרה (א) בכל לשון: ב * צריך שישמיע לאזניו מה שמוציא (ה) [א] (ב) * בשפתיו ואם לא השמיע לאזניו יצא 'ובלבד שיוציא' ב שפתיו: ג * יש מי שאומר דבעל הבית עם בניו ואשתו צריך לברך (ג) בקול רם כדי שיצאו בברכתו: ד * אפילו נשתכר כל כך עד שאינו יכול לדבר כראוי (ד) יכול לברך (ג) ברכת המזון: ה (ה) * אם בירך והיתה צואה כנגדו

באר היטב

(א) בשפתיו. אבל אם הרהר בו ולא יצא וי"ל דאם נחמת חולי או אונס אחר קרא בלבו יצא כמו בעל קרי מ"א. מלאכי למה אין ה צבהמ"ז לפי שכל מי שצריך צה"מ צכוונה אין שולט בו לא אף ולא קלף וכו' ומוזותיו מנזין לו צריות וצכוד כל ימיו ספר וצ"פ צ"ח [כחצב נס' חסידים מעשה צאחד שמת ונחגלה בחלוס לא הצרכות צכוונת הלז כו' ע"ש וצ"פ אליה רצה]: (ג) צה"מ. ע"י סימן צ"ט ס"א. ולכחלה יברך קודם שיצא לידו כן עמ"א:

משנה ברורה

החיוך [צפרשה עקב] דאינו שזה בכל אדם (כה) אלא כ"ח יודע שציעמו ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחיתו לצד גם זה נחשב שציעה:

א (א) בכל לשון. דכתיב וברכת (א) בכל לשון שאתה מברך ודוקא שמצין צאותו הלשון [צנה"ל לעיל צסימן ס"ב ע"ש] וכחצב הצ"ח צסימן קל"ג דכ"ז מלך הדין ולמנוה מן המוצמר צעיין דוקא לשה"ק. כתב צספר החיוך כל ההור צבהמ"ז מוזותיו מנזיות לו כל ימיו צכוד. והמדקדק יזהר לצרך לכחלה תוך הספר ולא צע"פ. כתב צספר חסידים מעשה צאחד שמת ונחגלה בחלוס לאחד מקרוביו וא"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לצרך כל הצרכות צכוונת הלז וכו' ע"ש: ב (ב) בשפתיו. אבל אם הרהר בלבו לא יצא. ואם נחמת חולי או אונס אחר צרך צבהמ"ז בלבו יצא [מ"א] ועיין לעיל צסימן ס"ב צמ"ב סק"ז שצירטו דהאי יצא לא לגמרי קאמר דהא קי"ל הרהור לאו כציעור דמי אלא ר"ל דעכ"פ צעשה שאינו יכול לצרך יהרהר בלבו והקצ"ה יקבע לו שכר עבור זה אבל צעצ"ס אינו יוצא וע"כ כשנסחלק האונס אס עדיין לא נחעכל המזון יברך ברכת המזון ועיין צמה שצחצנו סס צמ"ב וצנה"ל בכל הסעיף כי הכל שייך לכאן: ג (ג) בקול רם. היינו כשאניס צקיאס צעלמס לצרך וחס יוצאים צשמיעתס ממונו (ג) ויש שכתבו דטוב לעולם לצרך בקול רם כי הקול מעורר הכוונה וצפרט אס הוא שצת או ר"ח לא ישכת עי"ז להזכיר מעין המאורע: ד (ד) יכול לברך בהמ"ז. דכתיב ואכלת ושבעת וזכרת ואפילו מדומס [ירושלמי] פ"י שאינו יכול לצבר כראוי ומוצצנת קדייק ליה (ג) שמנזי כמה פעמים שאחר שציעה האדם עומד שיכור ואפ"ה חייצתו התורה לצרך ועיין לקמיה מה שכתוב צזה: ה (ה) אם בירך והיתה וכו'. ר"ל (ד) צצחפלה קי"ל לעיל צסימן ע"ז צמי שהתפלל ומלא זואה כנגדו או צלדו תוך ד' אמותיו צמקוס שהיה ראוי להסתפק ופשע ולא צדק שצריך לחזור ולהתפלל משוס שנאמר וצח רשעים תועבה וכן ה"ה לענין ק"ש וצסתפקו התוספות והרא"ש אס גם צבהמ"ז אמר"י הכי או דלמא שאני צבהמ"ז דקילא מהתס דהרי צצתוי אף שיכול לצבר לפני המלך קי"ל דאל

במלחמות עי"ש וכן דעת ר"י מקורצ"ל דכתיב הוי מלאורייתא מונח צתוספות ר' יהודה על צרכות. ודע עוד דאף לשיטת רוב הפוסקים דצעיין שציעה ממש מ"מ צחולה או זקן או שכבר אכל מקודם והוא שצע ע"י כוית או צכצ"ה לבו"ע מחויב מן התורה לצרך כיון דמ"מ הוא שצע [רדב"ז חלק שני סימן צ' אלפיס רכ"ד ומונח צשערי צסונה סימן קל"ו] והנה ראיתי צצמ"ג שכתב דמסתברא לו דצעיין שציעה מפת לצד ואז הוא חייב מן התורה וצ"ל פשוט דאין כונתו צמי שאוכל איזה דבר ללפת אס הפת דזה פשיטא דמנצרך שכן הוא דרך אכילה נ עיין צרכות מ"א מיסב ואוכל צלפתון אלא בשאל שארי דברים צפני ענמן והנה מלשון רדב"ז הנ"ל משמע לכאורה דאס כבר אכל איזה דבר וסייס שציעמו ע"י אכילת כוית פת מהני לחיוב מן התורה דאי מיירי שאלל מקודם ג"כ פת פשיטא דחייב אף יס לרשות דמיירי שאלל פת מקודם לזה וצריך צצמ"ז ומ"מ הוא חייב עמה מן התורה לצרך כיון שעכ"פ הוא שצע ממידו דיוין ודומיא דזקן או חולה (וגם צלא"ה אפשר לומר דלא נוכל לפוטרו מן התורה ע"י ברכת המזון שצרך מחחלה דאז הלא פטור היה מן התורה):

* יש מי שאומר וכו'. עיין צמ"א שהקשה הרי מלמא דפשיטא יצא ולמה כתב זה צשס יש מי שאומר והנכון כמו שצריך יוסף ויגה שלוס דהאי יש מי שאומר ס"ל כשיטת רש"י דיכול להזיאס אפילו אס אינס מבינים כלל הלשון והוכיח זה מכל צו גופא שממנו נובע מקור דין זה ולהכי כתב המחבר צשס יש מי שאומר משוס דלעיקר הדין ס"ל להמחבר כשיטת שארי פוסקים המחמירין צזה וכדלקמן צסימן קל"ג ס"א ואעפ"כ העתיקו משוס דעכ"פ זה עדיף ממה שלא יצרכו לגמרי דיוא"ל עכ"פ לדעה זו ועיין צט"ו סס סק"ב: * אם בירך והיתה צואה כנגדו וכו'. עיין דאורייתא טדאי חזור ומברך ואף צזה שצאמת שוגג היה שלא ידע שיש כאן זואה ואף שחטא צזה שפשע ולא צדק צזה מסתפקים אולי לא קאמר הגמרא רק לענין חפלה דחמיר טפי ולא צצבהמ"ז אף צצמ"ג לעיל צסימן ע"ז משמע שהוא מפרש לצעיף זה כפשטיה דאפילו צוודע לו מחחלה מסתפקים. והנה מהחוספות וכן מחידשי הרמב"ן צליקוטיו משמע ג"כ דמסתפקי אס מלא אח"כ זואה ואולי דצברת הפמ"ג כיון דהמחבר קאמר סחמא

שער הציון

(כה) ולכאורה משמע מלשון דאס הוא איס רעצמן ואינו שצע כ"א צאכילה מרובה מאד אינו מתחייב כ"א לפי שציעמו ומרצותיו של רש"י [צרכות מ"ב] משמע דתלוי לפי אנשים אחרים כל שדרכו לקטע סעודה שציעור הזה מיקרי שציעה: (ה) גמרא: (ג) א"ר צשס ר"ח: (ג) תר"י: (ד) כ"מ בלבו דע"ז מסתפק השו"ע ועיין צנה"ל:

הגהות ותיקונים: א) ציון ס"ק (ב) של מ"ב אינו במקומו: ב) כאן מקום ציון ס"ק (ב) של מ"ב: ג) בבהמ"ז: ד) בלב

והנה צריכים לומר אע"ג דליכא מצוה גמורה באכילת פחות מכזית מ"מ איכא מצוה לקבל מתנות כהונה אפילו שיהי' פחות מכזית אלא הואיל ושאינו מצוה גמורה משכו הצנועים את ידיהם, דאלת"ה תקשי מש"ס דחולין קל"ג ע"א וע"ש תוס' ד"ה משקל וכו'. ויעיין מ"ש מג"א סי' נ"ג סקכ"ו. ויש ללמוד מדברי תוס' ישנים דרפ"ד דיומא הנ"ל ממ"ש דאי היו שבעים מאכילה כפול היו חוטפים גם כן ש"מ דכל אכילה שאדם שבע מאותה האכילה ע"י שמתברך במעיו יצא ידי חובתו כמו בכזית, והוא דין חדש, והסברא נותנת כן שזהו בכלל לשון אכילה דקרא, ועיין ט"ז בא"ח רס"י ר"י ומג"א פליג סימן ק"ץ סק"ד ועמ"ש עוד בסי' רע"ב ססק"ו. ואולי י"ל כמשחז"ל באגדה פ"ג דברכות (כ' ע"ב) שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כתבת לא ישא פנים ואתה נושא פנים לישראל והקב"ה השיב להם כתבתי בתורה ואכלת ושבעת והם מדקדקים עד כזית ועוד, מאי מעליותא לברך ברכה לבטלה שאינה צריכה ועובר בלא תשא עמג"א סי' רט"ו סק"ו, ועוד מאי שנא בהאי דקדוק שע"ז נושא פנים טפי משארי הרבה דקדוקים, ולפי הנ"ל י"ל בהיפוך מהמובן והוא דבשעת ברכתן של ישראל הי' ברכה מצויה בכל מאכל שלהם והיו אוכלים ושבעים בפחות מכזית, והשתא א"נ נימא בכל המצות דכתיב בהו אכילה אפשר לומר דמ"מ בעי כזית דוקא מ"מ לענין שיעור בהמ"ז קרוב לודאי דאי שבע ליה בפחות מהכי סגי להתורה תלי ליה בשביעה, ואפ"ה ישראל קדושים הם החמירו על עצמם משום חומר לאו דלא תשא שהוא מיראת השם כמבואר תמורה ד' ע"א ע"כ דקדקו על עצמם לאכול עד כזית אפילו שהיה קשה להם שהרי כבר שבעו בפחות אפ"ה משום שלא לכנס בספק לא תשא בבהמ"ז, והא"ש דהא גבי לא תשא כתיב לא ינקה ה' עיין ר"פ שבועת הדיינים [ל"ט ע"א] וס"פ יה"כ [פ"ו ע"א], א"כ הנזהר בזה טפי ראוי שישא לו ה' פנים היפך מן לא ינקה כי מדה טובה מרובה:

ונחזור לענינינו דלפי האמור לק"מ ק' מעלתו מנזיר כ"ט [ע"א] דאי הי' שחיטה לעוף מה"ת היה אסור לחנכו בניזר ולהאכילו לכהן המקריב כזית נבלה כנ"ל אבל השתא דליכא אלא איסור

וא"כ ממילא מוכח שגם מצות עשה של אכילת הכשרים הוא בכזית כדמוכח מסוגי' דיקדוש זבחים צ"ז ע"ב דאי סלקא דעתך דיוצא במצות עשה דאכילה בכ"ש א"כ לא אתי עשה ודחי לא תעשה כזית פסולים, ומ"ש אם פסולה תפסל (ה"ל) [רצונו לומר] וצריך לאוכלה בפחות פחות מכזית ומאי פריך הש"ס התם אע"כ אינו יוצא י"ח בפחות מכזית והוא פשוט לפע"ד, וכן מבואר לענין אכילת פסח שמצותו בכזית דוקא, ולפע"ד אין כאן ספק כלל ועיין ב"ק ק"י ע"א וק"ל. והא דאמרינן רפ"ד דיומא [ל"ט ע"א] בחלוק לחם הפנים שמתחלק לכהני משמר הנכנס והיוצא ומגיע לאחד כפול, נלע"ד דסגי באכילת כזית א' מכל הקרבן ופסח יוכיח שעיקרו לאכילה טפי מכל שארי הקרבנות ומ"מ סגי כשנאכל ממנו כזית אחד ואם נטמא הבשר האחר או אתותר אין בכך כלום [עי' פסחים צ"א ע"א], ומ"מ נהי דהקרבן כשר מ"מ אין המנויים יוצאים ידי מ"ע של אכילת פסח אם לא אכלו ממנו כזית, וה"נ בכל הקרבנות בודאי אי לא הי' נאכל מלחם הפנים כלל רק פולין פולין לא היה מתקיים מ"ע של אכילתו כלל אבל באמת הרי הכהן הגדול נטל חלק בראש כמבואר ביומא י"ז ע"ב ואיהו אכל כזית בכדי אכילת פרס כמצותו, ובודאי אי היה אפשר אח"כ שיאכל כל כהן ממנו כזית כל א' מקיים מ"ע באכילתו אך הואיל וא"א וממילא לא קיים שום א' מהם מ"ע באכילה, וכ"כ תוס' ישנים שם שמשו"ה משכו הצנועים את ידיהם מפני שלא הגיע עליהם כזית לקיים מ"ע גמורה אבל מ"מ מקויים מ"ע של אכילת לחה"פ ע"י הכהן הגדול, וכן בכל הקרבנות ומנחות נ"ל שעכ"פ הכהן הגדול אם רצה נטל חלק בראש ואכל כזית או לכל הפחות הכהן המקריב שבו עיקור מצוה שהוא אכל כזית ממנו והשאר מתחלק לכהנים, ויעיין מ"ש רמב"ן פ' צו על פסוק וכל מנחה אשר תאפה בתנור ובפסוק תהי' איש כאחיו יע"ש, וכדמות ראי' מלשון הברייתא ר"פ כיצד מברכין [ל"ז ע"ב] ומנחות ע"ה ע"ב הי' עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך שהחינו נטלן לאוכלן מברך המוציא לחם מן הארץ משמע דפסיקא לי' דהמקריב אינו אוכל פחות מכזית ע"ש הסוגי' וק"ל, עיין מ"ש בס' מוצל מאש [סוסי' נ"א] דף כ"ג ע"ב:

הערות.

(א) כ"ה ברמב"ם ה' קרבן פסח פ"ח ה"ג.

(ב) אולי צ"ל "ועד כביצה וקשה" ועיין בליקוטי

לחכם אחד, [אם מותר להכניס לחולה ביוהכ"פ אוכלין לתוך הגוף]

ב"ה, עשרה בטבת תרפ"ז.

מוכיח דגם ביוהכ"פ בעינן גם הנאת גרון עכ"פ, ואף אם נימא דחייב ביוהכ"פ גם שלכרד"א, משיג ע"ד החת"ס והמניח דביוהכ"פ בעי הנאת מעיו.

ע"ד שאלת הרופא אם מותר ביום הכפורים להכניס לחולה אוכל ומשקה לתוך הגוף על ידי קליסטרי דרך החלחולית, ולדעתו כיון דביוה"כ ביתובא דעת' תלוי וכיון דשבע ע"י הנאת מעיו איכא נמי חיוב כרת בכה"ג עכ"ד. **לדעת**י הדבר פשוט, דאפילו למה שחידש החת"ס בחאו"ח סי' קכ"ז דביוכ"פ לא סגי בהנאת גרון ובעינן הנאת מעיו מ"מ, זהו דוקא באוכל דרך הגרון, אבל שלא בדרך אכילת הגרון, דלא הוי עלה שם אכילה כלל, ל"ש בזה שום חיוב מה שמכניס לתוך מעיו. ועי' יומא ע"ד דדרשינן עינוי מויענך וירעיבך והתם כתיב ויאכילך והוא תחת עינוי דרעבון באה האכילה והיינו באופן שנכנס ע"י הגרון, דהוא מדרך האכילה ונגד זה העינוי, אבל מה שמתב דעתו שלא בדרך אכילה הוי עינוי לגבי יוכ"פ. ובאמת גם לד' החת"ס דביוכ"פ בעינן הנאת מעיו, מ"מ הנאת גרונו נמי בעינן, כמו שהאריך בזה המנח"ח במצוה דיוכ"פ בסי' שיי"ג ורק דלא מהני הנאת גרון לבד וכן לר"ל, דס"ל בחולין ק"ג דבעינן הנאת מעיו, היינו דלא סגי בהנאת גרון ואם אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו אינו חייב, אבל מ"מ הנאת גרון בעינן ויעו"ש שכ' דגם ביוכ"פ דבעינן השיעור בכדי אכילת פרס אי נימא דבהנאת מעים גרידא סגי, גם אחר כדי אכילת פרס כל זמן שלא נתעכל יצטרף כמו בברכת המזון, שהביא המג"א בסי' ר"י בשם הכנה"ג, דמצטרף גם אחר כדי אכילת פרס יעו"ש.

ובאמת הדבר מוכרח, דלר"ל על הנאת מעיו לבד אינו חייב, דהא בשמעתתא דריו"ח דכל איסורים אינם לוקין אלא כדרך אכילתן לא מצינו שחולק ר"ל על זה והא לר"ל דס"ל דאכילה במעיו בעינן, א"כ גם אי אכלו שלא כדרך אכילתן כגון שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם שנכזה גרונו, או באכל חלב חי יתחייב, דהרי מ"מ איכא הנאת מעיו אלא עכצ"ל דגם לר"ל בעינן הנאת גרונו ושיהי' כל דיני אכילה כדרך אכילתן ואם לא אכל כדרך אכילתן אינו מתחייב משום הנאת מעיו. ונראה דגם בשר בחלב וכלאי הכרם דחייב בשלא כדרך אכילתן לאו משום דסגי בהו הנאת מעיו גרידא לריו"ח, אלא דבאלו דלא כתיב ב"י אכילה לא בעינן תנאי זה שיהי' כדרך אכילתן, אבל מ"מ חשוב הנאת גרונו לחייב, אלא דזהו הוי שלא כדרך אכילתו וזה חשוב הנאת גרונו במקצת, דלריו"ח דס"ל דהנאת גרונו בעינן, הוא כלל מוחלט בכל האסורים גם באלו שחייב שלא כדרך אכילתן (ונראה דלריו"ח באכל חצי זית בב"ח והקיא וחזר ואכלו אם גם אכל שלא כדרך אכילתן מ"מ חייב דחשוב הנאת גרונו וצע"ק) ולפמ"ש"כ גם ביוכ"פ למה שחידש השאג"א דחייב ביוכ"פ בשלא כדרך אכילתן,

משום דלא כתיב ב"י אכילה, מ"מ בעינן ביוכ"פ הנאת הגרון ובלי גרון אינו חייב על הנאת מעיו גרידא. וילה"ר לזה דגם לדעת החת"ס והמנח"ח דביוכ"פ בעינן הנאת מעיו, דמ"מ בעינן גם הנאת גרון מהא דר"ש דס"ל דהאוכל נבילה ביוכ"פ דפטור לר"ש משום דס"ל דאין איסור חל על איסור והא לר' יוחנן דס"ל דעל כל האיסורים חייב בהנאת גרונו לבד, וכיון שנכנס לגרונו חייב משום נבילה ומה שמוריד למעיו אינו מוסיף איסור, דהא אם הקיא ג"כ חייב א"כ יתחייב אז משום יוכ"פ דחיובו בהנאת מעיו דכי משכח רוחא חיילי ואף דאי אפשר שיחויב משום יוכ"פ שלא יתחייב מתחלה משום נבילה מ"מ מה בכך כיון דכבר כלה איסור נבילה, דהא אם הקיא ג"כ חייב א"כ יתחייב אח"כ משום יוכ"פ על הנאת מעיו דמחויב ביוכ"פ בלי הנאת הגרון. אעכצ"ל כיון דביוכ"פ אינו חייב משום הנאת מעיו אם לא ה' הנאת הגרון וכיון דעל הגרון אין איסור חל על איסור שוב הוי כהנאת מעיו בלי הנאת הגרון, ודברים קרובים לזה מצאתי בשו"ת כתב סופר חאו"ח.

ובעיקר ד' החת"ס דביוכ"פ בעינן הנאת מעיו ונסתייע לזה מד' הירושלמי ספ"ח דתרומות כבר תמהו על זה המחברים דמד' הירושלמי מבואר להיפוך דלר"א דס"ל הלועס כבלוע אף בשבת כן כו' ומבואר דלר"א אינו מחלק בין יוכ"פ לשאר איסורים ואף דר' יהושע חולק וס"ל דלועס אינו כבלוע והכי קיי"ל, עכ"פ מבואר מד' הירושלמי, שאין חילוק בין יוכ"פ לשאר איסורים, דלר"א הלועס כבלוע ולר"י בעינן הנאת גרון, — ועי' בס' ברוך טעם בשער הכולל דין ד' דמפרש ד' הירושלמי בב"ק בפ"ג הל' ד' הא מתניתין זימנין דמותבין לה ומסייען לר"ל זימנין דמסייען לריו"ח דיש אוכל אכילה אחת וחייב עלה ד' חטאות ואשם אחד ומסייע לריו"ח הוציאו בשבת כאן הנחה ולמה אמר אינו מן השם ומפרש מדאמר דאינו מן השם משום דעל חיוב אכילה החיוב בהנאת גרון ולענין שבת בעי הנחה במעיו ומדאמר אינו מן השם הרי מוכח כריו"ח דחייב על הנאת גרון, דלר"ל הרי זה מן השם, דחיוב שבת בא ע"י מה שהונח במעיו דחייב משום הנאת מעיים, ויעו"ש בירושלמי פ"ק דשבת תיפתר שהי' מהלך ובשירי קרבן שם דלהכי אינו מן השם דמיד כשבלע חייב על אכילה שהרי נהנה גרונו ועל ההוצאה אינו חייב עד שינוח במעיו, מבואר דגם על יוכ"פ חייב בהנאת גרונו.

ומכבר תמהתי ע"ד החת"ס מגמרא מפורשת בשבועות י"ג, דמקשה לרבי דיוכ"פ מכפר בלי תשובה כרת דיומא היכי משכח"ל ומשני דאכל אומצא וחנקתו ומית, הרי דאע"פ דלא נכנס לתוך מעיו דהרי חנקתו, מ"מ חייב כרת על הנאת גרונו לבד, אף בלי הנאת מעיו. ולשי' התוס' שם דמית אח"כ משום דיוכ"פ אינו מכפר עד שכלה יום וכד' הרי"י מיגא"ש א"ש. אבל מפירש"י שם דלא הוי רגע לכפורי, יקשה, ודוח"ל דבאותו רגע שירד לתוך מעיו חנקתו עצם, דכל כי האי הו"ל לפרושי.

ובשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' קי"ז מקיים מילי דאבות והביא מה שמצא בכתבי אביו הגז"ל, דבאמת מירושלמי תרומות פ"ח מוכח דיוכ"פ דמי לשארי איסורים, אולם מש"ס דילן אליבא דהלכתא ברכת המזון ותענית ככותבת הגסה בעינן ליתובי דעתא במעיו כמש"כ הפנים מאירות, ובאמת לא דמי לבה"ז דבשביעה תלוי ואין שביעה אלא במעיו כמש"כ הכת"ס שם.

המורם מכל האמור דבעיקר ד' החת"ס והמנח"ח דביוכ"פ בעינן הנאת מעיו מירושלמי תרומות פ"ח ובשבעות י"ג דלא בעינן הנאת מעיו, וגם לדבריו דבעינן

הנאת מעיו, מ"מ הנאת גרונו נמי בעינן ובלי הנאת גרונו אינו חייב על הנאת מעיו כמשכ"ל. שו"מ כחת"ס בחדושו לחולין ק"ג דפירש אכילה במעיו לא בקיבה אלא שיצא מגרונו לבית מקום בליעתו נקרא מעיו ולהכי משכ"ל דחנקתו אומצא למטה מגרונו למקום שיצא לבית בליעתו, והחת"ס שם מתרץ כן יעו"ש. אולם מלשון התוס' בחולין ק"ג בד"ה חלקו, שכתבו דלר"ל נתחייב בחר אכילת מעיו קודם שיתעכל המאכל, מבואר דהנאת מעיו היא במילוי הכרס במקום העיכול שלא כד' החת"ס, ובעיקר השאלה הדבר פשוט שאין זה מסוגי אכילה כמ"ש בראשית הדברים.

סימן סב

[בענין קדשים שחייב באחריותן ובענין קדשים קלים אליבא דריוה"ג]

לגדול אחד

קץ תרס"ב

דלר"ש לא איצטריך קרא לאו בכל אנפי מחייב, מ"מ אמרינן דלר"ש דהגל"מ כממון דמי, וכמ"כ בגונב מן הגנב יקשה הא מחויב גם באונסין. וראיתי בס' תרומת הכרי סי' שס"ג ועוד מחברים מש"כ בזה.

ב) ופשטות דבריהם נראה, דבאמת גם לר"ש דס"ל דדהגל"מ כממון דמי, עכ"פ לא עדיף הגורם לממון מהממון גמור, וכיון דלגבי בעל הממון אינו מחויב איך יתחייב לבעל הגורם לממון, ודוקא לגבי גנב מבית שומר שור הנסקל דאסור בהנאה ואין בזה בעל

כביאור ד' השמ"ק בבי"מ ל"ד דלא דמי חיוב שמירה לחיוב אחריות לענין גול"מ, מוסיף הסבר בזה ומישב קו הקצה"ח מהסוגיא דסנהדרין ע"ד רש"י בפסחים, ביאור החילוק בין קדשי מזבח לקדשי בה"ב לענין גול"מ שבסנהדרין שם, סוכיה דבקדשים קלים אלי' דריה"ג הוי ברשותו ג"כ, מבאר דלענין מכירה יש לתלות בפלוגתא דרש"י ותוס' אם חלק הבעלים הוי שלו גם לאחר שחיטה, מחדש דלריוה"ג י"ל דגם אמורים הוו ממון בעלים לענין רעהו וסותר ראית המלבושי יו"ט ריה מרבורות וצ"ע בענין הוי הגר"ח מבריסק בשלמים

ברכה

יום הכפורים

עמק

יום הכפורים

שתיי' אין שתיי' פחות מרביעית. הרי להדיא, דבאיסור יוה"כ לא בעינן כלל מעשה שתיי' ואכילה, משום דלא כתיב ב'י' אכילה ושתיי', אלא לשון **עינו**. ומה"ט כתב השאג"א, דגם אם אכל שלא כדרך אכילה ג"כ חייב ביוה"כ, דלא כתיב ב'י' אכילה.

ומה שהביא רא"י מהא דבעינן צירוף בכדי אכילת פרס, אין זה מטעם מעשה אכילה, אלא מטעם יתובי דעתא. דכך שיערו חכמים, דביותר מכדי אכילת פרס לא מיתבא דעת'י, אף שיש בו מילוי מעיים. אבל אין זה מטעם דין שיעור צירוף אכילה הנאמר בכל התורה כולה. כן איתא להדיא בגמרא ד' פ': מתקיף לה רבא כזית בכדי אכילת פרס וכותבת בכדי אכילת פרס א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעת'י בטפי מהכי לא מיתבא דעת'י.

שם: האוכל ככותבת הגסה והשותה מלא לוגמיו חייב. המנ"ח במצוה שי"ג כתב, דאם כרך האוכלין בסיב ואכלן ביוה"כ, דפטור. אף דעיקר האיסור ביוה"כ תלוי ביתובי דעתא, כדכתיב: אשר לא תעונה, וליתובי דעתא סגי בהנאת ומילוי המעיים גרידא, מ"מ בעינן נמי מעשה אכילה, והיינו הנאת הגרון. וראייתו, מהא דבעינן גם גבי יוה"כ אכילה בכדי אכילת פרס, שזהו שיעור צירוף במעשה אכילה, והיינו הנאת הגרון. דאי לא בעינן רק מילוי המעיים גרידא, א"כ אפי' אכל השיעור ביותר מכדי אכילת פרס ג"כ יתחייב, כיון דבמעיים הם שיעור שלם.

ולענ"ד אינו נראה כן. דהרי בהדיא תנן, דהשותה מלא לוגמיו חייב, והוא פחות מרביעית, כדאיתא בגמ' שם ד' פ', אף דבכל מקום דבעינן מעשה

סימן ק

אם ליטול קלי צום בעיו"כ או בעת"ב

י"ג מנחם אב ה'תשס"ח

בס"ד

שאלה: אם ליטול קלי צום בעיו"כ או בעת"ב, כדי להקל התענית עליו, הוי הוראה לכתחילה.

תשובה: (א) הנה בספר מטה אפרים באלף המגן (סימן תרנ"ג סק"ו) הביא מאליה רבה (סימן תקס"ג סק"א) שכתב, דבלילה שקודם התענית לא יאכל יותר מההרגל שלו, דאז לא יועיל לו התענית, שהרי אותו מותרות משמר לו ליום תעניתו^א. ע"כ. הרי חזינן דאין לעשות פעולות מיוחדות להקל התענית, ומשו"ה לא שרינן ליה לאכול יותר מההרגל שלו, כדי שיועיל לו התענית, וירגיש מעונה.

ובספר שדי חמד (ס"ח מערכת יו"כ סימן א' אות י"ג עמ' 366) הביא מהגאון מנחם נתן אויערבאך זצ"ל מח"ס זכות אבות [ואורח נאמן על או"ח], ונכד מח"ס אמרי בינה, בזה. דפשטות הקרא (ויקרא כג. כט) כל הנפש אשר לא תעונה וגו', הוא חיוב להיות בעינוי, והיאך נעשה דברים הגורמים להסיר העינוי ביום הק' הזה. וברש"י (שבת קטו. א ד"ה מותר) מותר בקניבת ירק, והכא משום עגמת נפש שמתקן [המאכל] ואינו אוכל, והרי קרוב לעינוי, שרי. ודוקא מן המנחה ולמעלה שהוא שואף ומצפה לעת אכילה, ואיכא עגמת נפש טפי ע"כ, חזינן דכל מה שנוכל להוסיף בעינוי הוא מצוה, ואיך נעשה לכתחילה בקום ועשה להסיר כל העינוי^ב.

א. והובא בכף החיים (סימן תקמ"ט סקי"א).

ב. וע"ע בספר שבת שבתון להגר"י זילברשטיין שליט"א (עמ' מז), כמדומה שראיתי בספרים, שהיו קהלות באשכנז שנהגו ביוה"כ לפני מנחה להסב לפני שלחנות ערוכים במזון, כדי שלא לטעום מאומה מהמוכן לפניהם, ובוה להגדיל את המצוה. ע"כ. וראה עוד ברמ"א (סימן תקנ"ב ס"ט) לענין אכילה בערב ת"ב, מי שיוכל לסגף עצמו ויודע בעצמו שאין התענית מזיק לו, ומחמיר על עצמו נקרא קדוש ע"כ. ועיין בשע"ת (סימן תקנ"ד סקי"א) שהביא משו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן כ"ח), יש להחמיר מלצאת בט"ב ויוה"כ במנעל העשוי מלבדים, ועשוי כמדת מנעל שלנו, ומגין, ואינו מרגיש כלל שהוא יחף, ולא כלל עינוי, והמחמיר תע"ב. ע"כ. (ולהלן (אות ה') כתבנו עוד בזה).

אוצר החכמה

ולפי"ז למה יהא מותר לאכול עד קודם בין השמשות, דכל זמן שלא נתעכל המזון חשוב כאילו השתא אכל, ונימא דאסור לאכול כל זמן שאין שיעור עיכול קודם בין השמשות. [נוכמ"ש בספר סדר משנה על הרמב"ם להגאון רבי וואלף הלוי באסקוויץ זצ"ל [בנו של בעל מחצית השקל] (הל' שכינת עשוק. עמ' 69 מעמודי הספר), דשיעורו של מצות תוספת יוה"כ לענין איסור אכילה, כדי שיתחיל העיכול אחר האכילה שאכל קודם יוה"כ, דאזי מתחיל העינוי קצת מבעוד יום, כי לא נאמר בתורה בלשון לא תאכל, אלא נצטוינו עליו מכח מאמר 'לא תעונה', והיינו שנצטוינו שיהיה לנו נפש מעונה כל היום כולו, ומן התחלת העיכול ואילך כבר מתחיל העינוי עיי"ש. והיינו דקודם התחלת העיכול לא שייך כלל מצות תוספת. ועיין בשבלי הלקט השלם (סדר יוה"כ סימן ט"ז) ראייה לדבריו, דכתב דמה שמפסיקים האכילה מבעוד יום, וחשיב כאילו התענה תשיעי ועשירי (ברכות מ. ג), לאו משום תוספת חול על הקודש נקט לה, אלא להודיע שכך הדין שאוכל ושותה כל היום, ואותה שעה קלה [אחר שהפסיק האכילה מבעו"י] חשיבי כתענית שלם, והרי היום נחלק לשנים כמו אך ביום הראשון תשביתו שאור וגו', שחציו אסור וחציו מותר. ע"כ.

(ב) **וראיתי בשו"ת ציץ אליעזר** (סימן ל"ג אות ד' ד"ה ולעס), שהביא מספר המועדים בהלכה להגרש"י זיין זצ"ל לתמוה עליו, דהא לא תהא התוספת חמורה מיוה"כ בעצמו. דבברייתא (יומא עד. ג) שנינו, מה מלאכה שב ואל תעשה אף עינוי נפש שב ואל תעשה וכו'. ומה שנהנה ממילא מן המזון שבמעיו ואינו עכשיו ביוה"כ בקום ועשה, אין בכך כלום. עיי"ש, וכן בספר הברית (מ"א מאמר ט"ז פ"ד) כתב בזה"ל, ולכן אין מן העון מה שהמעכל יעכל ביום הצום מזון שאכל יום אתמול ואשמורה בלילה, ולא באה המצוה והעבירה אלא על החוש שנחלק לה' חושים אשר המה ביד האדם עכ"ל, הרי דדבריו מתאימים לפשטות דברי הש"ס, דאינו עובר על איסור עינוי אלא ביוה"כ בקום ועשה, ופשוט ע"כ].

ובסופן של דברים (נשדי סמך עמ' 370 אות י') אחר האריכות כיד ה' הטובה עליו, כתב גם (הגרמ"ג) - לענין אכילה בעיו"כ אין מקום להחמיר להפסיק לאכול עד שיעור שיתעכל לכשתחשך. דגדולה מזו מצינו באיסור חמץ, דהבעל המאור (פסחים פ"ק) ס"ל שבאכילתו מקיים המצוה דתשביתו, כיון שהוא מבער מן העולם, והוה ליה לכל הפחות לאסור לאכול החמץ עד שיעור זמן שיתעכל

הלכות ברכת המזון סימן קפד

א נמחבר ס"ו. הכוונה נרין שיהא צו כשני שלישי בילה ציונות של זמנינו עם קליפתה נרין"א דנרין בילה שלמה בלא קליפתה ובינה ציונות שלנו משקלה מ"ה-נ"ו ג"רס (נפתח). ומכל מקום אפילו אכל פת רק כמו כוזה הרגיל בזמנינו, נרין להוסיף ולאכול עד שיהא כשיעור הנ"ל, ולברך ברכה מ"ו. סיכום עפ"י שש"ח כ"א כ"ד.

באר היטב

מי שרצה לפטור שתי אכילות או שמיות ברכה א' ושהה כדי שיחטבל נרין לחזור ולברך ברכה ראשונה מ"א ע"ש [ונכס' אבן העזר חולק עליו ע"ש והיד אהרן הביא בשם הרופאים ששיעור עיכול ציוני הוא שש שעות וכן הכריח בהלך"ט ח"א סי' קמ"ה וכ"כ מהר"ם לנזמנו ע"י בספר מלח שמורים]: (ט) פירות. אעפ"י שיש לו תאווה לשאר פירות ט"ו ומ"א בשם ז"ח כתב שאינו תאב לשום פרי: (י) בכזית. היינו מדרבנן אבל מדאורייתא צע דוקא שאכל ושבע ממס:

והוא שעה וחומש. וכתב המ"א נ"ל דהאי עיכול תחלת עיכול הוא דסוף עיכול הוא עכ"פ ו' שעות. ובסעודות גדולות לפעמים יושבים ד' או ה' שעות קודם שמצרכין ואינו נכון ונ"ל כיון שפוסקין בשחיה ובפרפראות כלא נחטבל דמי. ז"ע מי שאכל מעט ולא שבע ממנו היאך ישער דהא מתחלה ג"כ היה רעב ונ"ל דמשער אם הוא רעב כ"כ כמו שהיה קודם שאכל והואיל ואין לנו בקיאיין לשער זה לכן יאכל מעט קודם ברכת המזון ואם הסיח דעמו יברך המוציא תחלה.

משנה ברורה

האכילה והפסיד בהמ"ו ואם רוצה לאכול עתה מחדש דעת המ"א שיחזור ויברך המוציא אפילו לא הסיח דעמו עדיין לכיון שנתעבל המזון הפסיד גם ברכה הראשונה (ית) אבל הרצה אחרונים פליגי עליה וסביר דברכה הראשונה לא הפסיד כל שלא הסיח דעתו צינמים: (יח) מחמת אותה אכילה. נראה שצ"ל לאפוקי אם הוא משער שצאוה האכילה לצדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב ובעוד חיזה משך אכל עוד משארי מיני מזונות ומחמת חלו הדברים אינו רעב ואח"כ נזכר שלא בירך בהמ"ו אחר אכילה הראשונה לא יכול לברך עוד בהמ"ו שכבר בטל אותה האכילה. ד"א שאחר שגמר אכילתו הראשונה הסיח דעתו מלאכול עוד אבל אם היה הכל במשך סעודה אחת כגון מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבים כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילה פת שאכלו בתחלה (יט) אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיטנין ושוחין הכל סעודה אחת היא וכלא נתעבל מזון הראשון דמי: (יט) לאותם פירות. לאו דוקא אלא שאינו תאב (כ) לשום פירות הוא סימן שלא נתעכל עדיין צמיעו: (כ) אם אינו יודע וכו'. וכ"כ כשאכל כל זכרו מהלחם או מהפירות אבל אם אכל מעט וחפץ לאכול עוד אלא שלא היה לו יותר מזה בזה קשה מאד לשער השיעור דכל זמן שאינו רעב כיון שתיכף היה לו ג"כ תאווה אלא שלא היה לו (כא) כתבו הרבה אחרונים דמשערין בזה עד כדי הילוך ד' מילין [שהוא ע"כ מיוטן] ועד כדי שיעור זה מחויב לברך שדוא"ל לא נתעכל אפילו אכילה מועטת שיעור מועט כזה (כב) ויש מן האחרונים שמגדדים דאם אכל אכילה מועטת ושהה קודם שברך בהמ"ו ואינו יודע לשער אם נתעכל המזון אף שהוא בתוך שיעור ד' מילין יאכל עכ"פ עוד כוזה פת ואח"כ יברך בהמ"ו ועל אותו פת שאוכל א"כ לברך המוציא מחדש אם לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ומ"מ אם אין לו פת יש לסמוך אסבירא ראשונה ולברך בהמ"ו עד שיעור ד' מילין וכנ"ל ועיין צביאור הלכה: ו (כא) לברך עליה בהמ"ו וכו'. ואע"ג דברכה ראשונה נרין לברך אפילו על כל שהוא (כג) התם משום דאסור ליהנות מעוה"ו בלי ברכה: (כב) בכזית: היינו (כד) מדרבנן אבל מדאורייתא אינו חייב לברך בהמ"ו כ"א כשאכל דוקא שיעור שציעה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ושיעור שציעה משמע מספר החיטון

ביאור הלכה

דחזור לראש. ואפילו אם שהה באמצע ברכה כדי לגמור כולה מחמת אונס ג"כ אפשר לחזור רק לתחלת ברכה ששהה בה אחרי דממה פוסקים לא ס"ל כהרא"ש דכולה ג' ברכות חשובות כאחת וגם אפשר דאין מעבדות זו את זו כדעת אבן העזר שם א"כ ממילא אין לו לחזור רק לתחלת אותה ברכה וכמו שפסקו שם בסימן ס"ה צה"ל לענין ברכת ק"ש וז"ע: * אם אינו יודע. עיין במ"ז לענין אכילה מועטת מש"כ דיש לסמוך אסבירא ראשונה והטעם משום דיש הרבה פוסקים המחייקים בשיעור זה עיין בא"ר ובמגן גבורים ובספר תפארת ישראל ועיין ד"מ שגם הוא העמיק בשיעור ד' מילין ולענ"ד היה נראה עוד יותר דאפילו לפוסקים ראשונים שהשמיטו שיעור ד' מילין והעמיקו שיעור ד' יוחסין דכל זמן שהוא רעב ומשום דמשמע להו ד' יוחסין פליג אשיעור ד' מילין אעפ"כ מורו בשיעור ד' מילין דעד שיעור זה נדאי לא נתעכל המזון ושיעור דכל זמן שהוא רעב הוא שיעור יותר מאוחר מד' מילין וכן מסביר לומר שיהי לענין אכילה מרובה נתן ר' יוחסין שיעור יותר גדול משיעור דר"ל דאינו רק עד שהוא נמא וז"כ טפי ניחא לומר דגם באכילה מועטת שיעור דר"ל גדול משיעור דר"ל ושפיר איכא למימר דאע"ג דלא אכל אלא אכילה מועטת מ"מ עד שיחטיל להתעכל צמיעו מה שאכל ויחזור להיות רעב כבתחלה השיעור יותר גדול מד' מילין דאינו כ"א שעה וחומש וא"כ לפ"י באשר קשה לנו לשער שיעור ד' יוחסין באכילה מועטת יש לסמוך בריות עכ"פ על שיעור דר"ל שהוא פחות מזה ולברך ואף שצמג"א משמע דשיעור דר"ל נפיש לענ"ד נראה כמו שכתבתי ועכ"פ יוכל לסמוך ע"ו אחרי שהרבה פוסקים אחרונים העמיקו שיעור ד' מילין להלכה: * בכזית. עיין במ"ז והוא ממג"א וכן הוא דעת השו"ע צה"ל בסימן קפ"ו ס"ב וסימן קצ"ו ס"ד וצאמת כן דעת רוב הפוסקים עיין ברש"י ברכות כ' ע"ב ש"כ וכ"כ עוד בדף מ"ח ע"ש וכן דעת צה"ג מובא שם ברש"י וכן דעת ר"מ כמו שכתב בספר יראים וכן דעת ר"י בעל החוספות וכן כתבו בעלי החוספות שם בברכות ובכמה דוכחי וכן דעת רמז"ם וסמ"ג וכן דעת הרא"ש וכן דעת בעל המאור שם בסוגיא דף כ' ע"ש וכן ג"כ דעת בעל האשכול וכן דעת ר' ישעיה מוצא בשב"ל [והא"ר כתב שדעת החיטון והר"י והר"י דמן התורה סגי בצביעה ע"ש והנה המעיין בצברי החיטון יראה שלא הכריע כלל כן לדניא רק כתב דיש מרבותיו שדעתם כן ואדרבה בראש הסימן כתב דדוקא שציעה מגורה והביא מימרא דרב עורא דמוכח מינה דכוותי וכתבתי אינם כ"א מדרבנן בעלמא גם אחר שהביא דעת יש מרבותיו כתב א"כ שהיפך שלישי הגר"ה מדברי הראשונים כ"ו שלא שבע במזון לא יתחייב לחזור ולברך מספק ע"ש הרי ללא צירוף דעתו צמיעו זה ואדרבה נוטה דעתו קלה להיפך ופש לן רק דעת הר"י והר"ו וצאמת כ' עיקר שיעור זה ולחלק בין כוזה

שער החיטון

ושארי אחרונים ונא"ר כתב דמחיטון משמע דאפילו רק אכל כצ"ה חייב מדאורייתא וצאמת לא כתב החיטון זה רק להסביר כן אבל הוא לא פסק מידי בזה ע"ש וכמו שכתבנו בזה צה"ל. והנה יש חיזה אחרונים שמגמגמים על עיקר דיעו דמ"א דאפשר כיון דעלם הברכה הוא דאורייתא החמירו חכמים בספיקו אפילו בשיעור דרבנן [עיין ז"ל"ה ברכות כ' ובגדי ישע] אבל דברי החיטון סי' ת"ל הו' תיובתיהו: (ית) אבן העזר ודה"ה ומגן גבורים: (יט) מ"א צנוף סק"ט והפמ"ג אסביר לן דברי המ"א צנפים אחרים ולענ"ד הטעם כמו שכתבתי: (כ) רוב אחרונים: (כא) ט"ו וא"ר בשם כמה פוסקים ומגן גבורים ותפארת ישראל וגם ד"מ העמיק שיעור זה: (כב) מ"א ודה"ה ומ"א: (כג) נזכר בפוסקים צ"מ: (כד) עיין צה"ל:

פט א. מימרא דרב
מקדא מולין דף ק"ה
[פ"א]:
ג. הרמב"ם צדק ט'
מהלכות מאכלות אסורות
[הלכה כח] והרשב"א
בתורת הבית [צ"ג ג שער
ד פ, ג] וצ"ח גדולי
המחברים וטאר פוסקים
[מוספות שם קד, ג ד"ה טוף;
רא"ש שם פ"ח סימן ה];
ג. שם בגמרא [קה, א]
כמר עוקבא וכפיקוס שם
הרא"ש והרמב"ם שם
[רשב"א בתורת הבית שם
ובמולין שם ד"ה הא דאמרין,
ש"ך דעת רבינו מנחם והעשיר
ח"ב שער ראשון הכשר הבשר
ג, א; ר"ן שם לו, ג ד"ה
אמר, דעת הר"ף [שם];
ד. רבנן מקדא שם
[רשב"א שם צ"ח בעל העשיר
שם; רבינו ירוחם נתיב טו ח"ה
אות טח קלו, א];
ה. טור [עמוד קפח]:

פט א אפילו של חיה ועוף. כלומר, שהם מדרבנן, וכמו
שכתוב בסימן פ"ז [סעיף ג וס"ק ד]: ב עד שישהה בו.

ז"ל הטור, ובתוך השש שעות אפילו אין צר בין השיניים אסור,
לפי שהצד מוציא שומן, ומושך טעם עד זמן ארוך. ולפי זה הטעם
אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק
אין צריך להמתין, דכיון שלא אכלו
אילו מוציא טעם. והרמב"ם [מאכלות
אסורות ט, כח] נתן טעם לשהייה
משום צד שצין השיניים, והלועס
לתינוק צריך להמתין. וטוב לאחוז
כחומרי שני הטעמים, עכ"ל.

ונתאלרו דברי המחבר. והעטרת
זהב [לבוש סעיף א] כתב, בתוך הזמן
אפילו אין צד בין השיניים אסור,
לפי שהצד מוציא שומן ומוציא
טעם עד זמן ארוך, ולפיכך אם לא
אכלו אלא שלעסו לתינוק צריך
להמתין אע"ג שלא אכלו, מכל
מקום טעם הצד נשאר לו צפוי
ומשך לו טעם שומן כאלו אכל,

עכ"ל. ודבריו תמוהין: ג ובסידרו. כתב הר"ן [מולין לו, ג סוף ד"ה
אמר] ד אין צריך שהייה שש שעות מאותו זמן שמסירו, אלא מאכילה.
וכתוב בתורת חטאת כלל ע"ו דין א' דהוא הדין לענין המנהג
בהמתנת שעה: ד צריך להדיח פיו. וצ"ח [שם] כתוב שצריך
קנות הפה, ולא הזכיר הדחת הפה, וכן העתיק צבית יוסף צאנז
חיים שם [סימן קעג עמוד קפה ד"ה וכתב הר"ן] ובתורת חטאת [שם].
והיינו דאזיל [ר"ן] לטעמיה [שם ד"ה צ"ח] דצביתא ליה צעלמא דלא
צעינן הדחת הפה, אצל לדידן דצעינן הדחת הפה, וכמו שכתב
הטור והמחבר בסעיף ז', הוא הדין הכא. ולזה כתב הרב צריך
להדיח פיו. ופשיטא דצעינן נמי קנות, אלא שקיצר בלשון, נראה לי:

ה ויש אומרים בו. טעם פלוגתא, דאיתא צ"ח פרק כל הבשר
[מולין קה, א] דאחר צד אסור לאכול גבינה עד סעודה אחרת. ודעת
סבא הראשונה דהיינו כדי זמן סעודה הבקר עד סעודה הערב,
שהוא שש שעות, וסברת יש אומרים דמיד כשסלק וצריך מיקרי
סעודה אחרת. וכתב מהרש"ל [יס של שלמה] שם [פ"ח סימן ט] דלכולי
עלמא א' אם לא סילק וצריך, אפילו כל היום כולו אסור, דהא צעינן
סעודה אחרת. והרבה צ"ח מקילין צוה, וטעם הוא צידם, עכ"ל. ומה שכתב הרב צה"ה אצל צלל צרכת המזון לא מהני המתנת
שעה, הוא לאו דוקא, דאין הכי נמי דכל היום כולו אסור עד שסלק וצריך: ו ובידך ברבית המזון. ונראה דאם אכל צד צלל
סעודה צריך לצרף צרכת אחרונה מקודם, וצלאו הכי לא הוה סילוק:

ציונים ארמ"א
עם ציונים מהש"ך
פ"א [ה' הר"ן פרק כל הבשר
[מולין לו, ג סוף ד"ה אמר] א';
ג] וסופות [שם קה, ג ד"ה
לסעודה] ומרכי פרק כל
הבשר [שם רמז מרפון
והגהות שאיר"י [שם פ"ח
סימן ה] והגה מיימוני
פרק ט' דמאכלות א
אסורות [הלכה כח אות ג]
וראב"ה [סימן אלף קח]:
ג*) דעת עצמו:
ד על פי [איסור והיתר]
הארון [כלל מ דין ד]
והגהות שער דורא [סימן
ע אות ג ד"ה עז]:

פט א עד שישהה שש שעות. יש צוה שני טעמים. האחד,
שהצד מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, ולפי זה מי
שלא אכל אלא לועס לתינוק אינו צריך להמתין. וטעם שני הוא
טעם הרמב"ם [מאכלות אסורות ט, כח], משום צד שצין השיניים,
דמקרי צד עד שש שעות, ואח"כ
הו כמעוכל, ולפי זה גם הלועס
חייב להמתין, רק יש קולא בצד
שצין השיניים שאחר שש שעות.
וקיימא לן להסתיר כשי הטעמים:

סימן פט

שלא לאכול גבינה אחרי בשר. ובו ד' סעיפים:

א אכל בשר א [א] אפילו של חיה ועוף

לא יאכל גבינה אחריו [א] ב עד

שישהה [א] שש שעות [א] ואפילו אם שהה כשיעור

ד אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו

ה והלועס לתינוק צריך להמתין: הגה [ד] ואלו מלא

אחר כך צד שצין השיניים ג ומסירו ד צריך [א] להדיח

פיו קודם שיאכל גבינה ה [ה] ב ויש אומרים דאין צריך

להמתין שש שעות רק מיד אם סלק ו [א] וצריך צרכת

המזון מותר ג על ידי קנות והדחה [ה] ז והמנהג הפשוט

במדינות אלו להמתין [ב] אחר אכילת הבשר

(א) אחר אכילת הבשר שעה
אחת. ז"ל מהרא"י [הגהות שער
דורא סימן עו אות ג] צוה, רבי' עושים
פשרה מדעתן להמתין שעה אחת
אחר הסעודה צד וסילקו וצרכו,
ואוכלין גבינה. אע"ג דלא אשכחן
רמז לשיעור זה, מכל מקום מי
ימחה צידם, הואיל והתוספות [מולין
קה, א ד"ה לסעודה] וראב"ה [סימן
אלף קח] מתירין (פירוש, זהו דעת
היש אומרים דאין צריך להמתין שש

שעות, שהצ"ח רמ"א צמון). אצל הלועס מושכים ידיהם מסעודה
שחרית לערבית. גם נוהגים העולם דאין מילוק צוה צין עוף לזהמה.
ורש"ל [יס של שלמה] פרק כל הבשר [מולין פ"ח] סימן ט' תמה על
זה, למה נהגו להקל צוה נגד הר"ף [שם לו, ג], ורמב"ם [שם] שהצרכו
לכל הפחות שש שעות. וכתב שער דורא [סוף סימן עו] שנוהגים
כרמב"ם, ולא כתוספות דמתירים, ומכל מקום גם סילוק וצריך
צעינן, דאם לא כן אפילו המתין כל היום אסור. וכתב עוד, ואם
אי אפשר למחות ציד צ"ח אדם שאין צ"ח תורה, אצל צ"ח תורה
ראוי למחות ולגזור צ"ח שלא יקילו פחות משש שעות, ע"כ, והוא
האריך. ובלבוש [סעיף א] כתב דהך המתנת שעה שזכר רמ"א הוא
מדברי סמ"ג. והוא טעות סופר, שלא כתב שום פוסק כן, רק
מהרא"י ואיסור והיתר הארוך [כלל מ דין ד] כתבו שהעולם נוהגים
כן, אצל לא דדינא הכי. ודבר פשוט הוא דמי שנוהג בקולא זו
להמתין שעה אחת שצריך גם כן לקנות והדחה, כמו שהזכר דצד
יש אומרים של רמ"א, שמה נמשכה הקולא הזאת:

ערך אהם אמהריק"ש

פט סעיף א צריך להסירו בו. ולקמן הפה. אצל אין צריך להמתין עוד שיעור אחר:

מחצית השקל

הפה: אצל צריך דבעינן הדחת הפה. דמפרשין הא דקאמר בש"ס מדיח,
היינו הפה: נמי קנח וכו'. שהרי הוזכר בש"ס [שם] להדיח, ובעי לכלוי
עלמא. והרב שלא הזכיר קנח, קיצר בלשון, וסמך דכל שכן הוא מן
ההדחה: [פ"ק ה] ויש אומרים וכו'. עד סעודת הערב. ועיין פרי חדש ס"ק
ו' שכתב, ומיהו לאו דוקא שש שעות, כגון בחורף שימים קצרים וכו' אם
אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית, אע"ג דליכא בין אכילה לאכילה
אלא כמו ד' שעות בקירוב וכו', דהא לשון הגמרא הו בהא סעודתא הוא
דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא אכילנא, משמע שמסעודה לסעודה שפיר
דמי, ולא קמפלגי בין ימים קצרים לימים ארוכים, אלא משמע כדכתובנא.
ועיין פלתי ס"ק ג' שחולק דלפי זה המוני עם יהיו צריכים להמתין ח'
שעות, כי סעודת תלמידי חכמים בשעה ששית, אבל שעה רביעית זמן
סעודה לכל הוא [פסחים יב, ב], ובסעודת הערב שוה בכלום, וא"כ להמוני
עם יש בין סעודה לסעודה ח' שעות ויהיו צריכים להמתין ח' שעות אחר
אכילת בשר לגבינה, וח"ו שתלמידי חכמים יהיו יותר ממהרים לאכול
מהמוני עם. אלא ודאי טעם המחמירין להמתין שש שעות לפי שהוא שיעור
עיכול, והיינו סוף עיכול, כמו שכתוב באורח חיים סימן קפ"ד במגן אברהם
ס"ק ט', ומשום הכי אין חילוק בין קיץ לחורף, דכי העיכול או הטעם
בשר עבר בחורף ימים קצרים ביותר מימים ארוכים. ולכן אין חילוק ג"כ
בין תלמידי חכמים לכל אדם, ומשום הכי אין להוסיף [ואן] (ו) לגרוע על
שיעור שש שעות, עכ"ל:

פט [פ"ק ב] עד וכו'. ולפי זה וכו' אלא שצ"ח וכו'. וחומרא הוי ג"כ לפי
זה הטעם שאם יש בשר בין השיניים אפילו אחר ו' שעות צריך
להסירו: משום בשר שבין השיניים וכו'. ואף שרוצה להסירו, אי אפשר
להסירו היטיב. אבל אם שהה ו' שעות, אף שעדיין בשר בין השיניים, כבר
נתעכל והוה ליה פירשא בעלמא. ויוצא לנו קולא מזה הטעם, שאע"פ
שנמצא בשר בין השיניים, אם הוא אחר ו' שעות אין צריך להסירו, דהוה
ליה פירשא בעלמא. וגם חומרא נפיק מזה הטעם, שהלועס לתינוק וכו':
ודבריו תמוהין וכו'. שהרי הטור כתב להדיח היפך הדברים: [פ"ק ג] ומסירו
וכו'. בהמתנת שעה. ואם מצא בשר בין השיניים אחר השעה, צריך לנקרו
ולהסירו, כמו שכתוב בהג"ה, אבל אין צריך להמתין שוב אחר שמסירו,
כי חשבינן שהיית השעה מן האכילה: [פ"ק ד] צריך וכו'. דבפירא ליה
בעלמא וכו'. דהיינו באוכל גבינה ורוצה לאכול אחריה בשר מיד: דלא
בעינן הדחת הפה. ומפרש הא דאמרין בש"ס [מולין קד, ב] בית שמאי
אומרים מקנח בית הלל אומרים מדיח, ומסקינן [שם קה, א] דבית שמאי
אומרים מקנח והוא הדין למדיח, ובית הלל אומרים מדיח והוא הדין
למקנח, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, [ע"כ]. שר"ל הדחת ידים,
שאם לא כן אלא ר"ל הדחת הפה, אמאי לא הזכירו כלל מנטילת ידים.
אלא ודאי שר"ל הדחת ידים. (ומה) [ונמאח] שלא הזכירו (ג"כ) הדחת
הפה ג"כ, משמע דלא בעי הדחת הפה, ומשום הכי גם כאן בנמצא בשר
בין שיניו לאחר שש שעות כתב הר"ן שצריך קנח הפה ולא הזכיר הדחת

א. גלולות המאצדים את התיאבון כדי שלא
 יאכל יתר על המידה, מסתזרא דלא
 מיקרי **רפואה**, ומותר ליטלם בשבת, דאין זה
 אלא ליתן לו הרגשה שהוא **שבע** ואין זה
 התעסקות ברפואה - ועדיין לריך צירור.

תרופות אלא באופנים שהותרה נטילת תרופות לאדם הסובל
 ממיחושים^{ר"ב}.

[ב]. אם מחמת החולשה נפלה למשכב או שחלה כל גופה דינה כחולה
 שאין בו סכנה ומותר לה ליקח תרופות כמבואר לעיל סעיף קכ"ב.

כדורים להרזייה

קנח. נראה שמותר ליטול בשבת כדורים להרזייה או לדיכוי התאבון, והטעם
 משום שאין זה בגדר טיפול בחולי.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן מה

בדין עשיית זריקות בשבת לחולה שאין בו סכנה מתחת לעור או לתוך הוריד.

לח"א בדבר עשיית זריקות בשבת לחולה שאין בו סכנה, כתבתי על כך בכמה מקומות בספרי, ובהיות שאני רואה שהפיזור גורם לאי בהירות בדעתי בזה, אכתוב התמצית והריכוז ממה שהעלתי בזה להלכה.

(א) הזריקות הרגילות שמסדרים רק מתחת לעור ולא לתוך הוריד מותר לסדר לחולים שנפלו למשכב או שיש להם מיחוש שמצטערים וחלו מזה כל גופן אף על פי שהולכים על רגליהם, וכן מותר לסדר בכזאת לחולה במחלת הסוכר והרופא אומר שההפסקה שיעשו בהמשכת עשיית הזריקות בשבת יכול להזיק לו במחלתו. והנימוקים הם, כי אין כאן פסיק רישא שיתהוו נצרר דם ע"י תחיבת המחט, ואצל היודע היטב לסדר זריקה לא מתהוו כמעט בשום פעם צרירות דם, באופן שאין כאן מלאכה דאורייתא כלל דהוא דבר שאינו מתכוין וגם פסיק רישא ליכא, ואפי' כשיש נצרר הדם הו"ל ג"כ אז רק מדרבנן מפאת דהו"ל משאצל"ג ודבר שא"מ. וע"כ מותר לעשות זריקות כאלו ע"י יהודי עבור חולה אפילו שאין בו כל סכנה. כך ביררתי בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' ט"ו פי"ד אות ח'. ובאות ט' הבאתי גם מה שסיפר לי ד"ר שלזינגר ז"ל שכך אמר לו גם הגאון החזו"א ז"ל שזריקות שעושים רק מתחת לעור ולא לתוך הוריד מותר לעשותן בשבת לכל חולה שהרופא קובע שזקוק לכך אפילו שא"ב סכנה.

(ב) והזריקות שעושין לתוך הוריד, מראש כתבתי באות י"ב שם שכאלו אין היתר לעשותם ע"י יהודי בשבת אם לא בחולה שיש בו סכנה, משום דהו"ל בכה"ג חובל לרפואה, כי בכדי לדעת אם המחט נכנסה אל המקום הנכון בוריד יש תמיד הכרח לשאוב משם אל תוך המזרק מקצת דם, אם לא כשהוריד גדול ובולט, וגם מקום הזריקה מתאדם תמיד בצרירות דם.

אלא דבסוף דברי העירותי דאעפ"כ אולי אין מ"מ חיוב דאורייתא גם בלתוך הוריד בהיות ואינו צריך לגוף צרירות הדם כי אם למה שע"כ יכיר אם מכוון נתינת הזריקה אל תוך הוריד, והו"ל איפוא כחופר גומא וא"צ אלא לעפרה.

ובחלק ט' סי' י"ז פ"ב אות כ' הבאתי בספרי שם מה שידידי הגרש"ז אויערבאך שליט"א העיר לי ע"ז, דמדוע אני מסתפק בדבר הרי אינו צריך את הדם אלא כדי לדעת שהצליח לפתוח את הוריד וא"כ מהכ"ת יחשב כצריך לגופה. והשיבותי לו שנהנתי שמסכים לדברי, ורק אני כתבתי את דברי בלשון אולי מפני ששמעתי לכמה מגדולי זמנינו שסוברים דבזריקה לתוך הוריד יש איסור תורה, וצינתי לו לדוגמא ממ"ש בס' ששכ"ה בפ"ט ס"ק נ"ה, ובתוך כדי דיבור מדברי אלה הערתי שאך מה שכותב הס' שם ששמע כן גם בשם החזו"א ז"ל אין לו סמוכין וכתבתי מפורט השיחה שהיתה בזמנו בין החזו"א לבין הד"ר שלזינגר שספרתי עליה בחלק ח', והוא, דמתחילה חשב החזו"א

שהמדובר הוא על עשייתה לתוך הווריד ולכן התחיל לחוקרו על אפיה, אבל כשבהמשך השיחה אמר לו הד"ר שלזינגר שאינה לתוך הוריד הפסיק החזו"א את המשך חקירתו ואמר לו. אם כן הרי אין כל שאלה שמותר לעשותה. באופן שהחזו"א ז"ל לא סיים לו חו"ד על כשהיא בתוך הוריד.

ועוד שם בספרי בח"ט סי' ט"ו פרק ח' אות ב' חזרתי על חות דעתי, דלא מיבעיא כשעושין רק מתחת לעור דבודאי אין בזה עכ"פ איסור דאורייתא, ואין בכאן כל פס"ר להוצאת דם, אלא אפילו כשעושין בתוך הוריד ג"כ הדעת נוטה דאין בזה איסור מה"ת.

ובסימן כ"ח אות י' חזרתי שוב לדון בזה וכתבתי דנוסף על מה שכבר כתבתי בזה עולה בדעתי שבכלל יש לומר דאין חיוב תורה בהוצאת כמה טיפות דם כאלה מהוריד הנזקקים לצורך הזריקה, כי טיפות אלה המה מיפקד פקיד בתוך הוריד, ועל כן אין חייבים על הוצאתם משום חובל, ותמכתי יסודי על מה שמצאתי בשו"ת קול גדול למהר"מ בן חביב ז"ל סי' מ"ג שנשאל אם מותר להקיז דם לחולה שאין בו סכנה בשבת, והשיב, דדם מיפקד פקיד בוורידים ואין בו משום נטילת נשמה וכמו"ש התוס' בפ"ק דכתובות וכו' הרי בהדיא דלא אמרו דהוצאת דם יש בו משום נטילת נשמה אלא הדם היוצא מחמת חבורה אבל דמיפקד פקיד לא, ודם היוצא מן ההקזה מיפקד פקיד הוא, ואף על גב דהכא בדם ההקזה א"א שלא תצא טיפת דם מחמת חבורה ויש בו משום נטילת נשמה אפ"ה לא מיחייב וכו' וא"כ ה"נ מתעסק הוא אצל דם חבורה שההקזה אינה אלא להפיק ריבוי דם המקובץ בוורידים וכו' והכא ההקזה לא משום דצריך לדם ההקזה אלא משום דאותו דם מזיק לו, ועוד דהכא דם ההקזה לאו מפרק הוא דמיפקד פקיד וכו' עיין שם. הרי דס"ל למהר"מ בן חביב ז"ל דבהוצאת דם מן הוורידים אין בזה משום נטילת נשמה משום דדם מיפקד פקיד בוורידים, וא"כ ה"ה די"ל כן גם בנידונו דאין בכלל לחייב מה"ת משום נטילת נשמה בהוצאת כמה טיפות דם המוקבצים ועומדים שם, כי דמים אלה מיפקד פקיד שם.

וזהו חוץ למה שכבר כתבנו דבנידונו הוא גם משאצ"ג, שגם לזה אנו מוצאים חיזוק בדברי המהר"מ בן חביב האמורים שכתב נמי בכזאת בנידונו, דמתעסק הוא אצל דם חבורה שההקזה אינה אלא להפיק ריבוי דם וכו', וה"נ הוצאת הכמה טיפי דם מהוריד אינו אלא בכדי לדעת אם כיוון אל המטרה להכניס מחט הזריקה אל הוריד.

ושם בח"ח בסיכומי ההלכות שבסו"ס ט"ו פי"ד אות כ"ב כתבתי שיש גם לדעת ששיטת הרמב"ם היא דחייבא דחובל הוא משום מפרק ושיעורו הוא כגרוגרות. ודם היוצא מזריקה הוא בפחות מזה.

פרק ל

גניבת דעת בשידוכים

פתיחה

בפרק זה יבוארו היודע על שידוך שיש בו פגם באחד הצדדים האם מותר לו לומר זאת לצד השני והאם הוא חייב בזה. והאם הצד שיש בו פגם חייב לגלות זאת לצד השני. לצבוע שיער לצורך שידוכים.
פרטי דינים אלו יבוארו בהרחבה בפרק זה.

היודע על שידוך שיש פגם באחד הצדדים

- א היודע על שידוך, שאחד מהצדדים חולה במחלה ואין הצד השני יודע אודותיה, עליו לספר זאת לצד השני, אולם רק אם יתקיימו התנאים דלהלן*:
- א' שהמחלה היא מחלה רצינית, ולא רק חולשה גרידא או מחלה קלה שאינה מפריעה למהלך החיים.
- ב' לא להגוים מעבר למה שהוא יודע.
- ג' להתכוון לתועלת ולא מחמת שנאה.
- ד' רק באופן שנראה שתהיה תועלת מן הסיפור. אבל אם נראה שלא יועיל שום דבר, כי חבירו לא ישמע לו, אין שום היתר לספר, "ודבר זה הוא רגיל מאד בענייני השידוך, שלא יועיל שום דיבור להפריד אותם, ואחר שנשתדך עמו מצוי מאד בעוונותינו הרבים שמספר אחד לחבירו, איך שפלוגי אמר עליך כך וכך ופלוגי כך וכך"², ואין בזה שום היתר.
- ה' אין אפשרות למנוע את השידוך בצורה אחרת, בלא לספר ענין זה.
- ו' מותר לספר, דווקא אם כתוצאה מכך רק ימנע את השידוך המדובר, אבל לא תגרם על ידי כך רעה נוספת למדובר.

מיחוש המצריך דייאטה לזמן ארוך, והרופאים מגדירים אותו כאדם בריא

ב מיחוש המצריך לצמצם באכילה (דיאטה) זמן ארוך, והרופאים מגדירים אותו כאדם בריא, יש שכתבו³ שאין צריך לגלות לצד השני על כך, ולענ"ד יש להסתפק בזה.

א חפץ חיים הלכות רכילות כלל ט'. ב לשון החפץ חיים הלכות רכילות כלל ט'. ג שו"ת משנה הלכות חלק ה' סימו רנ"ד. הובא בעזר לחושז סימו רכ"ח ס"ק ק'.

סימן תתעט

שאלה: מחלה שיש לחתן או לכלה ר"ל אם חייבים להודיע זה לזה ואם אחרים היודעים מכך חייבים להודיע.

יש מחלות שאפילו לא נשאל חייב להודיע, דומיא דרואה חבירו טובע בנהר שחייבין להצילו, כך כשרואה שנגשים לשידוך וכתוצאה מהמחלה יהיה להם צער גם כן חייב להודיע, וכשם הגר"ח מואלוז'ין זצ"ל (נדפס בספר חי' הגר"ח מואלוז'ין עה"ת שי"ל לאחרונה והובא גם ב"חכמה ומוסר" להסבא מקלם זצ"ל) שלפיכך נסמך "לא תלך רכיל בעמך" ל"לא תזעמוד על דם רעך", שפעמים שחייבים להודיע מום וכדו' בשידוכין, שאל"כ עוברין על לא תעמוד וכנ"ל, ויש מקרים שאינו חייב להודיע כשלא נשאל, אבל החתן וכלה חייבים להודיע זה לזה, וכן אם שאלו אדם אחר עליו לרמוז שיבררו, ואברר הכללים כפי שהבנתי בעזהשי"ת, והמשכיל יבין לדמות מלתא למלתא, ואמנם גם בדברים אלו יש חילוקי דיעות בין רופאים מובהקים, ואני כותב הנלע"ד כפי שהבנתי. לדוגמא מחלת הנפילה בחתן או בכלה כשיוודע שנעלם מצד השני, מצוה להודיע להם כדי שלא ייכשלו בזה ויסבלו מאד, אבל אם החתן או הכלה בריאים רק שבמשפחה יש שם מקרים של מחלת נפילה, אף שיש אחוז תורשה הלוא בזה אין כל אחד מקפיד, לכן כשלא שאלו אדם אחר על הבריאות אינו צריך ללכת ולהגיד רק ישתמט שאינו מכיר המשפחה וכדומה, אבל אם שואלים אותו על בריאות המשפחה, נראה שעליו לרמוז ששמע שיש מקרי (שנים) נפילה במשפחה שבזה יש חשש שהחזק כבר כן אצלם, ולא יחליט עבורם, אלא יאמר להם שיש לברר היטב ולהתייעץ אם למנוע בכך שידוך או לא, שאחוז התורשה מעט מאד (פחות מחמש אחוז) ויניח להם לברר ולפעול כפי החלטתם. (ואם יש שנים במשפחה כבר יש לחוש שהחזק).

מחלת סוכר בו או בה, נראה שראוי להם להודיע זה לזה כיון שזה יגרום להפרעות במהלך חייהם הרגיל שצריך דיאטה מיוחדת, ואפילו אדם אחר ששואלים אותו על מחלות וכדומה נראה שעליו לספר זאת, שנקרא חסרון לזוג בהתחלת חיי נשואין, (אף שדעת הרופאים היום שדיאטה לסוכר לא נורא וטוב

לכל אחד), אבל אם יש מקרה של חולה סוכר במשפחה נראה שאין צריכים להגיד אלא כשזה חמור כגון ששני אחים או שתי אחיות דוקא יש להם, אבל בלי זה גם החתן לא צריך להגיד שרוב בני אדם לא מקפידים ואינו חייב להגיד כל החסרונות בשידוך רק מומין המפריעים.

"אולקוס" נראה שראוי להודיע זה לזה כשהדיאטה מפריעה, אבל לא נקרא חסרון כ"כ שאחרים יספרו אם לא נשאלו, אבל אם שאלו אדם שיספר על כל מחלות בו או בה, נראה שיגיד להם לברר על אולקוס אם יש לו (או לה), אף שלא עובר בירושה ולא נקרא מום גדול (וכפי הנראה זה לא צריך לעכב בשידוך), מ"מ צריך להודיע כיון שזה מפריע אח"כ במהלך חייהם הרגיל.

בעל כליה אחת אף שזה חסרון, לא נקרא חסרון גדול כ"כ דאף שלא נשאל יודיע, אבל החתן וכלה נראה דחייבין להודיע זה לזה, אבל מי שנשאל נראה שתלוי במדת הסבל, אם חייב להודיע.

בהפרעות נפשיות, אם היו פעם לאיש והיום בריא לגמרי ולא צריך תרופות, נראה שאינו חייב להודיע לה כשאין שום חשש לעתיד, אם אכן היה זה רק משבר שחלף ועבר ואין שום חשש שיחזור, כאשר שני רופאים מובהקים אישרו כן, אבל אם זקוק גם היום לתרופות צריך להודיע לה, ואצל האשה אף שהיה לה פעם, אם עלול להפריע ולהתעורר שוב בלידה או לאחריה חייבת להודיע לו, ואדם אחר שלא נשאל, אם היום יש לו או לה הפרעות נפשיות לעתים שמפריעים לרוב בני אדם חייבין להודיע, אבל כשהיה פעם ואין שום חשש לעתיד וכהיום אין אצלם - ראוי לא להתערב ולהסתלק מלמסור בהענין כלל.

ומחלות נפשיות במשפחה אין להודיע כלל כשלא נשאל, אלא אם יש לשני אחים או אחיות וכדומה המחלה, ובענינים אלו הנ"ל כתבתי רק הכללים, וראוי בכל ענין לשאול מורה הוראה מובהק, שיתיעץ עם רופאים ויכריע היאך לנהוג באופן שיותר.

ורופא שנשאל יכול להשיב אני בתור רופא חייב לשמור סודיות ואסור לי לגלות מצב בריאות החולים שעל דעת כן גילו לי ושילמו לי ודי בזה, אמנם גם כשמספר אסור לגזם ויכוין לתועלת דוקא,